

L'educació emocional a través de la música per afavorir la convivència l'aula en l'Educació Primària

Treball de Final de Grau
de Mestre d'Educació Primària

Laia Olea i Flores

4t MEP (M2B)

Ramon Ferrer i Gràcia

Facultat d'Educació, Traducció i Ciències Humanes

Universitat de Vic, 2013-2014

16-05-2014

RESUM

L'educació emocional cada dia guanya més rellevància en l'àmbit educatiu. S'està comprovant que les emocions estan molt lligades al desenvolupament intel·lectual i social de les persones. La pràctica inclosa en aquest treball pretén afirmar la hipòtesi de que l'educació emocional a través de la música afavoreix la convivència a l'aula. Grans teòrics, al llarg de la història, han destinat part de la seva carrera a l'estudi de l'evolució del concepte d'emoció i les diferents vessants relacionades amb aquesta, com la intel·ligència emocional i/o l'educació emocional. L'ús de la música com a recurs per treballar l'educació emocional ha permès un progrés en la convivència a l'aula, gràcies al seu efecte socialitzador.

Paraules clau: emoció, educació emocional, convivència, música, autoconeixement.

ABSTRACT

Emotional education daily gains greater relevance in education. It is checking that emotions are closely linked to the social and intellectual development of the people. The practice included in this work aims to affirm the hypothesis that emotional education through music promotes coexistence in the classroom. Distinguished theorists, throughout history, have devoted part of his career to the study of the evolution of the concept of emotion and different aspects related to this, such as emotional intelligence and / or emotional education. The use of music as a resource for emotional education work has allowed a progress on tolerance in the classroom, thanks to its socializing effect.

Key words: emotion, emotional education, coexistence, music, self-knowledge.

ÍNDEX

CONTINGUTS

1.	INTRODUCCIÓ	p. 1
2.	MARC TEÒRIC	p. 3
2.1.	Concepte d'emoció	p. 3
2.1.1.	Teories filosòfiques	p. 3
2.1.2.	Teories psicològiques	p. 7
2.1.3.	Teories cognitivistes	p. 8
2.1.4.	Teories actuals	p. 9
2.2.	Concepte d'intel·ligència emocional	p. 11
2.3.	La convivència a l'aula	p. 15
2.4.	Efecte de la música	p. 17
3.	MARC PRÀCTIC	p. 22
3.1.	Mètode d'investigació	p. 22
3.2.	Introducció a la pràctica i mostra	p. 25
3.3.	Intervenció pràctica i representació de resultats	p. 28
4.	CONCLUSIONS	p. 38
5.	BIBLIOGRAFIA	p. 46
6.	WEBGRAFIA	p. 50

L'educació emocional a través de la música per afavorir la convivència a l'aula en l'Educació Primària

Treball de Final de Grau de Mestre d'Educació Primària

1. INTRODUCCIÓ

Les emocions són un dels aspectes fonamentals en el desenvolupament de les persones. És comú a tots els éssers humans. Tothom, en algun moment de la seva vida ha patit, està patint o patirà alegria, por, tristesa... i formen part de la seva personalitat. De vegades un individu té una visió de sí mateix que difereix de la que els altres tenen d'ell, tal i com es podrà comprovar posteriorment en la pràctica proposada. Sovint aquesta divergència es dona per manca d'autoconeixement per part del propi individu, aspecte que afecta la gestió de les relacions i, per tant, la convivència, factor primordial en un context tan socialitzador i heterogeni com l'escola.

L'objectiu principal d'aquesta investigació és demostrar la hipòtesi de que l'educació emocional a través de la música afavoreix la convivència a l'aula. Per arribar a aquesta conclusió s'ha dut a terme una proposta pràctica. Prèviament, els alumnes van respondre un qüestionari. Un cop realitzada la recollida de dades s'inicia la pràctica. Aquesta està formada per quatre grans blocs: l'autoconeixement, com ja s'ha dit abans element imprescindible en la convivència; l'expressió de les emocions, reforçant el bloc anterior; la identificació de les emocions dels companys/es per afavorir l'empatia, estretament relacionada amb l'anterior; finalment, el treball cooperatiu aspecte fonamental en la convivència que engloba tot el treball realitzat en els tres blocs anteriors de manera conjunta. Un cop finalitzat el treball pràctic, els alumnes van respondre de nou el qüestionari inicial per tal de comparar les respostes i comprovar els possibles canvis.

Aquest treball està compost per diversos apartats consistents en un marc teòric, un marc pràctic i unes conclusions. El marc teòric conté un recull d'algunes de les teories que descriuen el procés evolutiu que ha patit el concepte d'emoció al llarg de la història fins l'actualitat. Termes com intel·ligència emocional i educació emocional s'han desenvolupat a partir d'aquestes teories, obrint-se camí dins l'àmbit educatiu. Actualment, l'aspecte emocional no es té en compte oficialment en el currículum

L'educació emocional a través de la música per afavorir la convivència a l'aula en l'Educació Primària

Treball de Final de Grau de Mestre d'Educació Primària

d'educació però poc a poc es comença a incorporar en algunes escoles de manera transversal i/o a partir de projectes.

El marc pràctic descriu la proposta d'activitats que s'han dut a terme en aquesta investigació amb la finalitat de demostrar la hipòtesi plantejada en el marc teòric. Les activitats s'han realitzat en un únic grup utilitzant la música com a recurs principal i de manera dinàmica. En aquest apartat s'inclouen les representacions gràfiques dels resultats obtinguts en les diverses activitats.

Les conclusions recullen la interpretació dels resultats representats en el marc pràctic contrastant-los amb les teories obtingudes en la recerca i els objectius inicials per tal de confirmar les hipòtesis plantejades. Finalment s'inclou una valoració global dels alumnes sobre el treball realitzat.

L'educació emocional a través de la música per afavorir la convivència a l'aula en l'Educació Primària

Treball de Final de Grau de Mestre d'Educació Primària

2. MARC TEÒRIC

2.1. CONCEPTE D'EMOCIÓ

2.1.1. Teories filosòfiques:

En la Grècia antiga, Plató (427-347 a.C.) descriu la que podríem considerar la primera teoria emocional en contraposició al diàleg entre Sòcrates i Fedro. En aquesta teoria Plató divideix la ment en tres àmbits que en la Psicologia actual vindria a fer referència a la cognició, la motivació i l'emoció. L'autor utilitza una metàfora en la qual la cognició representa l'auriga conduïda per dos cavalls, un de bo, la motivació, i un altre de dolent, l'emoció.

<<Cómo es el alma, requeriría toda una larga y divina explicación; pero decir a qué se parece, es ya asunto humano y, por supuesto, más breve. Podríamos entonces decir que se parece a una fuerza que, como si hubieran nacido juntos, lleva a una yunta alada y a su auriga. Pues bien, los caballos y los aurigas de los dioses son todos ellos buenos, y buena su casta, la de los otros es mezclada. Por lo que a nosotros se refiere, hay, en primer lugar, un conductor que guía un tronco de caballos y, después, estos caballos de los cuales uno es bueno y hermoso, y está hecho de esos mismos elementos, y el otro de todo lo contrario, como también su origen. Necesariamente, pues, nos resultará difícil y duro su manejo>>¹.

Aristòtil (384-322 a.C.) discrepa amb Plató en quant a la divisió de la ment que realitza aquest, ja que considera que, tant la dimensió racional com la irracional de l'ànima/ment formen una unitat, ja que les emocions disposen d'elements racionals com les creences i/o les expectatives.²

¹ PLATÓN. *Diálogos III: Fedón, Banquete, Fedro*. (Traducció, introducció i notes per GARCÍA GUAL, C.; MARTÍNEZ HERNÁNDEZ, M.; LLEDÓ ÍÑIGO, E.). Madrid: Gredos, 1988, p. 345.

² Aristóteles. *Retórica*. (Crítica, traducció, pròleg i notes per TOVAR, A.). Madrid: Instituto de Estudios Políticos, 1953.

L'educació emocional a través de la música per afavorir la convivència a l'aula en l'Educació Primària

Treball de Final de Grau de Mestre d'Educació Primària

Plató, així com Aristòtil, defensa la funcionalitat de les emocions. Per contra, els estoics defineixen les emocions com a pertorbacions de l'ànim oposades a la raó. Aquests distingeixen quatre emocions fonamentals a partir de les quals es poden generar d'altres. Aquestes són l'anhel, l'alegria, el temor i l'aflicció. En el pensament estoic les emocions constitueixen un element extern a la raó i, per tant, són considerades com a judicis erronis, és a dir opinions buides i privades de sentit.

Amb el cristianisme es recupera el concepte d'emoció com a element funcional instaurat per Aristòtil que posteriorment va ser defensat, també, per les doctrines naturalistes. Un dels líders d'aquestes doctrines, Bernadino Telesio (1509-1588), reconeix la funció biològica que proporcionen el plaer i el dolor i estableix una categoria molt important per l'ésser humà d'emocions socials com poden ser el temor, el dolor i/o el plaer, ja que són pròpies d'accions recíproques entre humans, és a dir que impliquen relacions socials.

Hobbes (1588-1679) utilitza un plantejament similar al de Telesio, tot i que especifica la consideració de les emocions com a una de les quatre facultats humanes fonamentals, juntament amb la força física, l'experiència i la raó. Hobbes identifica les emocions com a "principis invisibles del moviment del cos humà" que precedeixen a les accions visibles que ell anomena tendències, en les quals inclou el desig i l'aversion.

<<...los apetitos y aversiones surgen de la previsión de las consecuencias buenas y malas, y de las secuelas de la acción sobre la cual deliberamos, el efecto bueno o malo de ello depende de la previsión de una larga serie de consecuencias, de la cuales raramente un hombre es capaz de ver hasta el final>>³.

³ HOBBS, T. *Leviatán o la material, forma y poder de una república eclesiástica y civil*. València: Universitat de València, 1990, p. 58.

L'educació emocional a través de la música per afavorir la convivència a l'aula en l'Educació Primària

Treball de Final de Grau de Mestre d'Educació Primària

Descartes (1596-1650) comparteix una idea aproximada a la de Telesio i Hobbes, ja que defensa que les emocions són modificacions de l'ànima provocades per accions del cos, tal com diu l'autor: <<...podemos definirlas, en general, como percepciones, o sentimientos, o emociones del alma, que se refieren concretamente a ella y que son causadas, mantenidas y fortalecidas por algún movimiento de los espíritus>>⁴. Dins aquest plantejament dualista, Descartes distingeix sis emocions primitives: la sorpresa, l'amor, el desig, l'odi, l'alegria i la tristesa; les altres estan compostes per aquestes o en són derivats.

En contraposició al dualisme de Descartes, Spinoza (1632-1677) defensa la unitat d'ànima i cos i, per tant, les emocions formen part d'ambdós elements. <<Esta idea del alma està unida al alma de la misma manera que el alma està unida al cuerpo>>⁵. Seguint el pensament estoic, l'autor nega la funció de les emocions, ja que estan relacionades amb l'esforç de la ment i el cos cap a la perfecció. Spinoza defineix les emocions com a pensaments confosos que provoquen la imperfecció de l'ànima, ja que com a estats no compten amb significació pròpia.

Blaise Pascal (1623-1662) fou el primer en destacar el valor i la funció del sentiment com a font de coneixements específics i, per tant, defensa que el conflicte dualista entre raó i emoció no es pot resoldre eliminant un dels dos elements sinó que s'ha d'aconseguir la unió d'aquests. La categoria de sentiment com a principi autònom de les emocions va ser incorporat per una línia de pensadors, partint de Pascal fins a arribar a Rousseau (1712-1778) i Kant (1724-1804), passant per diversos moralistes anglesos i francesos. Aquest grup fou qui va iniciar la idea de passió com a emoció dominant que s'ha mantingut posteriorment. Defensen que la passió és capaç de dominar la personalitat de qualsevol persona.

⁴ DESCARTES, R. *Las pasiones del alma* (Traducció per INAINDIA, T. i próleg per IZQUIERDO, A.). Madrid: Editorial EDAF, 2005, p. 76.

⁵ SPINOZA, B. *Ética demostrada según el orden geométrico*. (Introducció, traducció i notes PEÑA, V.). Madrid: Editora Nacional, 1980, p. 94.

L'educació emocional a través de la música per afavorir la convivència a l'aula en l'Educació Primària

Treball de Final de Grau de Mestre d'Educació Primària

<<El hombre ha nacido para pensar; así que nunca está sin hacerlo; pero los pensamientos puros que lo harían dichoso, de poderlos sustentar siempre, le fatigan y abaten. Es una vida uniforme a la cual no puede acomodarse; le son necesarias mudanzas y acciones; requiere en fin pasiones que le agiten de cuando en cuando, de las que siente en su corazón Fuentes tan vives y tan profundas>>⁶.

Kant parteix d'una visió en la qual reconeix el significat i la funció biològica de les emocions, tot i que en una època avançada de la seva vida connecta amb una ideologia més estoica.⁷

Arribant a una filosofia més contemporània, Max Scheler (1874-1928) defensa la idea que l'aspecte emocional no és inferior a l'intel·lectual sinó que té autonomia pròpia. Partint d'aquesta idea, estableix una nova distinció entre estats emotius i funcions emotives. Els estats són afeccions, és a dir impressions que un percep, mentre que les funcions són les reaccions a aquests estats emotius. Scheler fou el primer pensador que suggereix la idea de que les emocions són percepcions de valors que corresponen al món humà.

<<La existencia, junto a las leyes causales y a las relaciones psico-físicas de dependencia de la vida emocional respecto de los procesos corporales, de leyes del sentido de los actos y funciones emocionales llamados "superiores" y distintos de las sensaciones afectivas...>>⁸.

⁶ PASCAL, B. *Discurso sobre las pasiones del amor*. (Traducció per TORRI, J.). Sevilla: Editorial Renacimiento, 2003, p. 7

⁷ KANT, E. *El poder de las facultades afectivas*. (Traducció per ROMANO, V.). Buenos Aires: Aguilar Argentina, 1980.

⁸ SCHELER, M. *Esencia y formas de la simpatía*. (Traducció per GAOS, J.). Buenos Aires: Editorial Losada, S.A., 1957, p. 9.

L'educació emocional a través de la música per afavorir la convivència a l'aula en l'Educació Primària

Treball de Final de Grau de Mestre d'Educació Primària

Finalment, Jean-Paul Sartre (1905-1980) entén l'emoció com una manera d'arribar a entendre el món, és a dir, de prendre consciència. Aquest diu:

<<... l'émotion signifie à sa manière le tout de la conscience ou, si nous nous plaçons sur le plan existentiel, de la réalité-humaine. Elle n'est pas un accident parce que la réalité-humaine n'est pas une somme de faits; elle exprime sous un aspect défini la totalité synthétique humaine dans son intégrité. Et par là il ne faut point entendre qu'elle est l'effet de la réalité-humaine. Elle est cette réalité-humaine elle-même se réalisant sous la forme «émotion»>>⁹.

2.1.2. Teories psicològiques:

Des de l'àmbit de la psicologia també es formen diferents teories sobre l'emoció. Dins d'aquesta branca es creen dos grups un dels quals són els psicoanalistes que introdueixen en aquest estudi les idees modernes de la fisiologia i la psicologia. Freud (1856-1939) fou el creador d'aquesta teoria psicoanalítica a finals del s. XIX vinculant la teoria cartesiana d'emoció amb la de Hume (1711-1776), contraposant-se al darrer defensant la idea de que les emocions no tenen cap relació amb la consciència ni amb la raó. Freud distingeix entre emoció, sentiment i afecte i diu que les emocions contenen dos elements: per una banda, les descarregues d'energia física i per l'altra, els sentiments. Aquest pensador defensa que la unió d'aquests dos elements parteix d'una experiència repetida al llarg de la història de l'espècie humana.

L'altre teoria de l'àmbit psicològic és el conductisme, el precursor del qual fou W. James (1890) que defensa que les emocions són el resultat de canvis fisiològics. La seva teoria parteix de la premissa <<no plorem perquè estiguem tristos; estem tristos perquè plorem>>¹⁰. Per tant, la percepció d'allò que fa plorar precedeix a l'emoció, no en forma part. Aquestes idees van ser desenvolupades pels conductistes com J. B. Watson (1878-1958), considerat pare del conductisme.

⁹ SARTRE, J. *Esquisse d'une théorie des émotions*. París: Hermann, 1995, p. 26.

¹⁰ LIMONERO GARCÍA, J.; VILLAMARÍN CID, F.; CASACUBERTA SEVILLA, D. *Motivació i emoció*. (citada per W. James). Barcelona: Editorial UOC, 2003, p. 190.

L'educació emocional a través de la música per afavorir la convivència a l'aula en l'Educació Primària

Treball de Final de Grau de Mestre d'Educació Primària

Watson utilitza el terme *pattern-reaction* per definir el concepte d'emoció. Exposa que l'emoció és un *pattern-reaction* heretat que conté canvis en el cos.¹¹ Segons Watson aquest *pattern-reaction* es va modificant amb el desenvolupament humà i, per tant, el d'un nadó no és igual que el d'un adult. Això li suposa un conflicte a l'hora de realitzar l'estudi de les emocions, per això el psicòleg ho simplifica basant-se en els canvis fisiològics provocats per les reaccions dels nadons. Watson descriu l'emoció com una reacció causada per una situació. Aquesta teoria és complimentada per B. F. Skinner (1904-1990) que modifica la idea de que la base de les emocions són els canvis fisiològics sinó que és un determinat comportament que permet obtenir el resultat desitjat per l'individu. Quan aquest es repeteix amb el mateix resultat favorable s'associa amb l'emoció. Per tant, Skinner defineix l'emoció com la recerca d'una resposta adequada.¹²

En contraposició a la teoria d'Skinner, Scott nega la definició d'emoció com a substitut de la resposta sinó que vincula aquesta als sistemes de comportament determinats.

2.1.3. Teories cognitivistes:

El cognitivisme combina idees de les teories sobre emoció de la filosofia clàssica i de la psicologia. Autors com Shand (1858-1936) i W. McDougall (1871-1938) desenvolupen el concepte d'emoció a partir d'idees com que per a què una reacció es pugui considerar emoció són necessaris dos tipus d'elements: els impulsos innats i els sentiments i totes les opinions i valoracions vers l'objecte de l'emoció. Shand especifica més concretament que aquestes series d'elements es relacionen de manera causal, és a dir, els objectes externs generen uns impulsos innats en el subjecte promoguts per l'instint mentre que aquest provoca unes respostes i valoracions que es manifesten amb un

¹¹ HILLMAN, J. *Emotion*. (Citada per J. B. Watson). Londres: Psychology Press, 1999, p. 146.

¹² LYONS, W. *Emoción*. (Traducció per JURADO, I. I introducció per MASCARÓ, J.). Barcelona: Anthropos, 1993, p. 32.

L'educació emocional a través de la música per afavorir la convivència a l'aula en l'Educació Primària

Treball de Final de Grau de Mestre d'Educació Primària

comportament relacionat amb l'emoció corresponent. Per tant, es resumeix l'emoció com a expressió en la consciència d'allò que produeix l'impuls.¹³

La psicòloga M. Arnold (1903-2002) exposa que la valoració espontània de la situació precedeix a l'emoció, ja que provoca una acció tendencial que porta a l'individu a allò que anomenem emoció.¹⁴

Un altre gran exponent del cognitivisme modern és A. Kenny (1931) que trenca amb la idea de que l'emoció és un fenomen mental que es pugui experimentar de manera aïllada, ja que contempla una relació amb el context. Després de fer estudis analitzant aquests contextos en els quals es donen les emocions, Kenny estableix tres elements que formen aquestes: les circumstàncies que provoquen l'emoció, els símptomes i l'acció causada per aquesta.¹⁵

A diferència dels seus antecessors, R. S. Peters (1919-2011) nega la relació de l'acció causal amb la identificació de l'emoció. Defensa que l'emoció és un element passiu i que per identificar-la cal conèixer la valoració que té l'individu de l'objecte que la provoca. Peters utilitza el concepte emoció per establir relació entre la valoració amb el què ens passa.¹⁶

¹³ LYONS, W. *Emoción*. (Traducció per JURADO, I. I introducció per MASCARÓ, J.). Barcelona: Anthropos, 1993, p. 61.

¹⁴ LYONS, W. *Emoción*. (Traducció per JURADO, I. I introducció per MASCARÓ, J.). Barcelona: Anthropos, 1993, p. 247.

¹⁵ KENNY, A. *Action, emotion and will*. Londres: Psychology Press, 2003, p. 46.

¹⁶ LYONS, W. *Emoción*. (Traducció per JURADO, I. I introducció per MASCARÓ, J.). Barcelona: Anthropos, 1993, p. 70.

L'educació emocional a través de la música per afavorir la convivència a l'aula en l'Educació Primària

Treball de Final de Grau de Mestre d'Educació Primària

2.1.4. Teories actuals:

A partir de les teories antigues i diversos estudis realitzats prèviament, un dels principals teòrics sobre intel·ligència emocional de l'actualitat, Daniel Goleman (1947), exposa en la seva obra la definició següent: <<... el vocable *emoció* es refereix a un sentiment i als pensaments, als estats biològics, als estats psicològics i a la mena de tendències a l'acció que el caracteritzen>>¹⁷.

Posteriorment, Antonio Damasio (1944) conclou que <<la emoción es la combinación de un proceso de valoración mental, simple o complejo, con respuestas a ese proceso que emanan de las representaciones disposicionales, dirigidas principalmente hacia el cuerpo propiamente tal, con el resultado de un estadio emocional corporal, y orientadas también hacia el cerebro mismo, con el resultado de cambios mentales adicionales>>¹⁸.

I finalment, Rafael Bisquerra defineix l'emoció com a <<estado complejo del organismo caracterizado por una excitación o perturbación que predispone a una respuesta organizada. Las emociones se generan habitualmente como respuesta a un acontecimiento externo o interno>>¹⁹.

Més actual encara, en el darrer any 2013, Xavier Garcia (1972), entrenador d'equips de la màxima categoria del bàsquet espanyol i actualment coach i formador en el món de l'esport, en el seu darrer llibre relaciona ment i emocions amb l'àmbit esportiu. Defineix aquests conceptes com <<el límit o l'impuls per transformar el talent a rendiment>>²⁰ i afirma que, tant la ment com les emocions, també s'entrenen. D'aquí la implicació de

¹⁷ GOLEMAN, D. *Intel·ligència emocional*. (Traducció per ASENSIÓ, M.A.; RIBAS, M.; SOLÀ, J.). Barcelona: Editorial Kairós, 2000, p. 404.

¹⁸ DAMASIO, A. *El error de Descartes*. (Traducció per JACOMET, P.). Santiago de Chile: Editorial Andrés Bello, 1999, p. 164.

¹⁹ BISQUERRA, R. *Educación emocional y bienestar*. Barcelona: Praxis, 2000, p. 61.

²⁰ GARCIA, X. *EntrenaMent i Emocions de l'esportista i els que l'envolten*. Madrid: Artgerust, 2013, p. 17.

L'educació emocional a través de la música per afavorir la convivència a l'aula en l'Educació Primària

Treball de Final de Grau de Mestre d'Educació Primària

Rafael Bisquerra com a col·laborador en la creació d'un gimnàs emocional a Terrassa²¹ seguint l'exemple del primer i únic situat a Bilbao.

Com es pot observar al llarg de la història hi ha hagut una gran evolució pel que fa referència al concepte d'emoció. Tot i així, podríem considerar que gràcies, sobretot, a les teories cognitivistes i la idea de relacionar les emocions amb la raó, s'origina el concepte d'intel·ligència emocional.

2.2. CONCEPTE D'INTEL·LIGÈNCIA EMOCIONAL

No és fins a finals del segle XX, quan apareix Howard Gardner (1943) amb una de les obres que podem considerar el principal antecedent de la Intel·ligència Emocional, *Frames of Mind*, en la qual introdueix la teoria de les intel·ligències múltiples, formada per: la lingüística, la musical, l'espacial-visual, la lògico-matemàtica, la cinètico-corporal, la naturalista, la interpersonal i la intrapersonal.

Fins al moment, a l'hora d'avaluar la intel·ligència de qualsevol individu només es tenia en compte el quocient intel·lectual (QI) que es basa en els resultats d'un test, anomenat Test de QI, en el qual es reflecteixen les capacitats acadèmiques d'aquest. El fet d'afirmar l'existència de diverses intel·ligències permet incorporar l'aspecte emocional com a element important dins aquest àmbit. La intel·ligència emocional queda especialment reflectida en les darreres intel·ligències contemplades per Gardner, la interpersonal i la intrapersonal, ja que el propi autor les defineix com <<...*the ability to*

²¹ GELICES, Silvia. "La educación está pidiendo un cambio de paradigma". *Diari de Terrassa*, 9 d'abril de 2010.

L'educació emocional a través de la música per afavorir la convivència a l'aula en l'Educació Primària

Treball de Final de Grau de Mestre d'Educació Primària

notice and make distinctions among other individuals and, in particular, among their moods, temperaments, motivations, and intentions>>²².

La tasca de Gardner d'incorporar d'altres intel·ligències provoca contradiccions en diversos teòrics com Robert Sternberg (1949), un dels principals defensors del QI, que en algun moment de la seva carrera han considerat les emocions com a element essencial en l'àmbit de la intel·ligència.

Seguint el camí de Gardner, apareixen altres teòrics d'entre els quals destaquen Peter Salovey (1958) i John D. Mayer que defineixen la intel·ligència emocional com <<...the ability to monitor one's own and others' feelings and emotions, to discriminate among them and to use this information to guide one's thinking and actions >>²³.

En els darrers anys, cada cop més psicòlegs segueixen unes idees similars a les de H. Gardner. Han arribat a la conclusió de que l'avaluació del QI només serveix per comprovar i/o preveure quins alumnes obtindran millors resultats acadèmics i quins pitjors però no per qualificar la intel·ligència dels individus, ja que aquesta també inclou altres aspectes tant personals com emocionals que no es reflecteixen en el QI.

Salovey, un dels psicòlegs capdavanter d'aquesta evolució en la concepció d'intel·ligència, estableix cinc competències basades en les intel·ligències personals de Gardner, en les quals posteriorment es basa Goleman. Aquestes són: el coneixement de les pròpies emocions, la capacitat de controlar les emocions, la capacitat de motivar-se un mateix, el reconeixement de les emocions dels altres i el control de les relacions²⁴. Aquest conjunt de competències formen la intel·ligència emocional i, és possible que un

²² GARDNER, H. *Frames of mind: the theory of multiples intelligences*. New York: Basic Books, 1983, p. 239.

²³ SALOVEY, P.; BRACKETT, M.A.; MAYER, J.D. *Emotional intelligence: key readings on the Mayer and Salovey model*. New Hampshire: NPR Inc., 2004, p. 5.

²⁴ SALOVEY, P.; BRACKETT, M.A.; MAYER, J.D. *Emotional intelligence: key readings on the Mayer and Salovey model*. New Hampshire: NPR Inc., 2004, p. 310.

L'educació emocional a través de la música per afavorir la convivència a l'aula en l'Educació Primària

Treball de Final de Grau de Mestre d'Educació Primària

individu inicialment no contempli algunes d'elles, tot i que amb treball i esforç es pot millorar.

Actualment, un dels principals teòrics de gran renom en l'àmbit de la psicologia i especialment pel que fa a la intel·ligència emocional és Daniel Goleman que gràcies a la seva obra ha aconseguit difondre aquest concepte fins arribar, entre d'altres, a l'àmbit escolar, ja que en molts territoris s'han adoptat programes d'educació emocional en els centres educatius.

A partir de les aportacions de Salovey i Mayer, Goleman defineix la intel·ligència emocional com <<... *la capacidad de reconocer nuestros propios sentimientos, los sentimientos de los demás, motivarnos y manejar adecuadamente las relaciones que sostenemos con los demás y con nosotros mismos*²⁵>> i estableix quatre àmbits vinculats directament entre ells que formen el marc de la competència emocional: l'autoconsciència, l'autogestió, la consciència social, i la gestió de les relacions.

²⁵ GOLEMAN, D. *La práctica de la inteligencia emocional*. (Traducció per MORA, F.; GONZÁLEZ RAGA, D.). Barcelona: Kairós, 1998, p. 430.

L'educació emocional a través de la música per afavorir la convivència a l'aula en l'Educació Primària

Treball de Final de Grau de Mestre d'Educació Primària

El marco de competencias

Figura 1. Marc de la competència emocional de D. Goleman²⁶

Goleman amb aquest gràfic defensa la idea de que el domini de la competència emocional parteix del coneixement d'un mateix i les pròpies emocions. Un cop assolit aquest aspecte l'individu podrà avançar fins aconseguir gestionar les relacions, ja sigui en l'àmbit laboral com tracta Goleman en aquest llibre com en l'àmbit escolar com he tractat en la meua proposta pràctica.

A partir de mitjans dels anys noranta i seguint la línia de Goleman, Rafael Bisquerra profunditza en el concepte d'educació emocional. Parteix de la idea de que l'educació consisteix en el desenvolupament de la personalitat de l'individu, és a dir formar persones. Aquest desenvolupament, segons Bisquerra, consta de dos aspectes: el desenvolupament cognitiu i l'emocional. Per assolir aquest darrer desenvolupament cal assumir unes competències emocionals establertes pel mateix autor, fonamentades en les anteriorment citades per Salovey: la consciència emocional, la regulació emocional, l'autogestió, la intel·ligència interpersonal i les habilitats de vida i benestar²⁷. Bisquerra defineix l'educació emocional com <<un procés educatiu, continu i permanent, que

²⁶ GOLEMAN, D. *Liderazgo. El poder de la Educación Emocional*. (Traducció per MAYOR, C.). Barcelona: Ediciones B, 2013, p. 15.

²⁷ BISQUERRA, R. *Psicopedagogía de las emociones*. Madrid: Editorial Síntesis, 2009.

L'educació emocional a través de la música per afavorir la convivència a l'aula en l'Educació Primària

Treball de Final de Grau de Mestre d'Educació Primària

pretén potenciar el desenvolupament de les competències emocionals com element essencial del desenvolupament integral de la persona, a fi de capacitar per a la vida. Tot això té com a finalitat augmentar el benestar personal i social²⁸>>.

2.3. LA CONVIVÈNCIA A L'AULA

Seguint una de les línies teòriques més recents, la intel·ligència emocional està directament relacionada amb la intel·ligència social, de la mateixa manera que Gardner ja citava, en la seva teoria de les intel·ligències múltiples, que existia la intel·ligència interpersonal relacionada també amb l'àmbit de les emocions. Aquesta idea permet arribar a la conclusió de que a partir del treball d'aquestes competències emocionals anomenades prèviament, es pot obtenir una millora en la convivència d'un conjunt d'alumnes i, per tant, prevenir i/o resoldre certs conflictes que es puguin donar en un grup-classe.

L'escola és un context socialitzador que implica la convivència amb els diversos col·lectius que hi participen, des del professorat fins l'alumnat passant per la resta del personal que hi treballa (conserge, manteniment...). Aquesta convivència implica un aprenentatge que cal incorporar de manera transversal en les diferents matèries de l'escola. Tal com exposa R. Ortega Ruiz <<*la educación no se agota en solo procesos de aprendizajes académicos o competencias profesionales; por el contrario, trastoca y afecta a todas las dimensiones de la persona*>>²⁹.

²⁸ BISQUERRA, Rafael. "De la intel·ligència emocional a l'educació emocional". *Com educar les emocions? La intel·ligència emocional en la infància i l'adolescència. Quaderns FAROS*, 2012, núm. 6, p. 27.

²⁹ ORTEGA RUIZ, R. Citat a: PÉREZ SERRANO, G.; PÉREZ GUZMÁN, M.V. *Aprender a convivir. El conflicto como una oportunidad de crecimiento*. Madrid: Narcea, 2011, p. 117.

L'educació emocional a través de la música per afavorir la convivència a l'aula en l'Educació Primària

Treball de Final de Grau de Mestre d'Educació Primària

Segons Pérez Guzmán i Pérez Serrano conviure és <<...relacionarnos con los otros, lo que nos brinda posibilidades, a la vez que invita al respeto de los derechos y los deberes de cada uno>>³⁰.

Cal tenir present que <<las relaciones interpersonales, con los pensamientos, sentimientos y emociones que las acompañan, conducen a situaciones de una complejidad con frecuencia mayor que la de cualquier materia curricular>>³¹. Per aquest motiu, tal i com diuen les autores, és molt important començar l'aprenentatge en aquest àmbit quant abans millor. Aquest treball pretén sobre els sentiments i els conflictes que poden generar les relacions interpersonals permetran en un futur controlar respostes violentes vers alguna situació conflictiva i evitar conflictes més greus. Per això, Bisquerra aconsella que l'educació emocional estigui present durant el procés de formació al llarg de tota la vida, ja que és una forma de prevenció en gairebé tots els àmbits de la vida d'un individu. Per afavorir aquesta resolució de conflictes i/o millora de la convivència cal que prèviament es realitzi un treball d'autoconeixement emocional, ja que d'aquesta manera l'individu serà capaç de raonar davant de cada una de les situacions i adoptar l'actitud que l'afavoreixi per resoldre el conflicte. Això no seria possible sense un raonament cognitiu del propi individu que prèviament haurà previst la seva reacció davant l'emoció provocada per la mateixa situació de conflicte. Tal i com diu Jonathan Cohen << La capacidad emocional y social de los niños afecta profundamente –e incluso determina- su posibilidad de escuchar y comunicarse; de concentrarse; de reconocer, comprender y resolver problemas; de cooperar; de modular sus estados emocionales; de motivarse a sí mismos y de resolver conflictos de manera adaptativa; en resumen, su capacidad de ser miembros de un grupo>>³².

³⁰ ORTEGA RUIZ, R. Citat a: PÉREZ SERRANO, G.; PÉREZ GUZMÁN, M.V. *Aprender a convivir. El conflicto como una oportunidad de crecimiento*. Madrid: Narcea, 2011, p. 117.

³¹ SASTRE VILARRASA, G.; MORENO MARIMON, M. *Resolución de conflictos y aprendizaje emocional. Una perspectiva de género*. Barcelona: Gedisa, 2002, p. 45.

³² COHEN, J. *La inteligencia emocional en el aula: proyectos, estrategias e ideas*. (Traducció per BENZAQUÉN, R.). Mèxic: Editorial Pax México, 2003, p. 20.

L'educació emocional a través de la música per afavorir la convivència a l'aula en l'Educació Primària

Treball de Final de Grau de Mestre d'Educació Primària

2.4. EFECTE DE LA MÚSICA

Al llarg dels anys, seguint l'evolució de la raça humana, el cervell també ha sofert modificacions. Entre els científics existeixen diverses teories sobre aquest procés evolutiu. La primera de les teories sobre aquest àmbit fou la de Sperry (1913-1994), Gazzaniga (1939) y Bogen (1926-2005), entre d'altres, que durant els anys 60 van descobrir l'existència de dos hemisferis cerebrals amb funcions especialitzades a cada un d'ells.

Uns anys més tard, cap a finals dels anys 70, Paul McLean (1913-2007), a partir d'altres aportacions més antigues com la de Carl Sagan (1934-1996), formula la teoria del cervell triun, amb la qual estableix tres parts del cervell, com si els humans disposéssim de tres cervells diferents³³. Segons McLean, la part central del cervell, és a dir la més interna l'anomena cervell reptílic, ja que és la més primitiva i originària de l'origen rèptil dels mamífers que posteriorment van donar lloc a l'ésser humà. Aquesta s'encarrega únicament dels instints bàsics de supervivència (el desig sexual, la cerca de menjar i les respostes agressives lluitar-fugir). El cervell límbic fou la següent part en formar-se. Aquesta treballa en consonància amb el cervell reptílic, especialment en l'àmbit de les emocions, ja que aquest darrer és l'encarregat d'activar-les i traslladar la informació al sistema límbic, també anomenat cervell emocional. Aquesta és la zona situada entre el cervell primitiu, és a dir el reptílic i el còrtex cerebral. En aquesta àrea del cervell estan situades parts del cervell importants com el talem, l'hipotàlem o l'amígdala cerebral, entre d'altres. Aquesta darrera part és l'encarregada de processar les emocions dels individus. El còrtex cerebral, encarregat de la raó, treballa juntament amb el cervell emocional i això permet controlar les emocions. El còrtex, a través dels lòbuls frontal i prefrontal, controla de manera racional les reaccions del sistema límbic davant de les emocions i desenvolupen plans d'actuació en situacions emocionals.

³³ MACLEAN, P.D. *The trium brain in evolution: Role in paleocerebral functions*. New York: Springer, 1990.

L'educació emocional a través de la música per afavorir la convivència a l'aula en l'Educació Primària

Treball de Final de Grau de Mestre d'Educació Primària

D'aquesta relació entre el cervell emocional i el racional sorgeix el concepte d'intel·ligència emocional tractat prèviament.

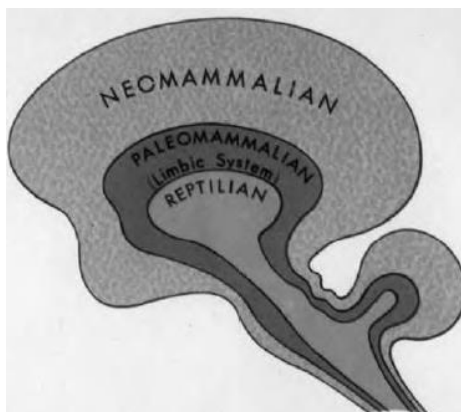

Figura 2. Cervell triun segons P. D. MacLean³⁴

Finalment, al 1989, Herrmann (1922-1999), basant-se en les anteriors teories formulades, proposa la teoria del cervell total que consisteix en una única massa orgànica dividida en quatre quadrants, cada un d'ells especialitzat en una funció.

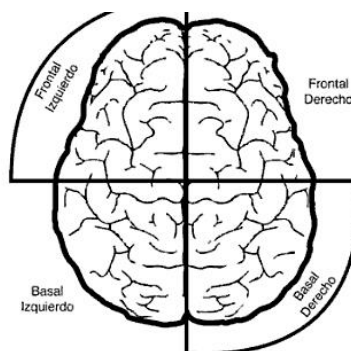

Figura basada en la Teoría de la Dominancia Cerebral de Ned Herrmann.
• Cuadrante A. Frontal Izquierdo (Racional)
• Cuadrante B. Basal Izquierdo (Organizado)
• Cuadrante C. Basal Derecho (Emotivo)
• Cuadrante D. Frontal Derecho (Experimental)

Figura 3. Quadrants del cervell total segons Herrmann³⁵

³⁴ NEWMAN, John D.; HARRYS, James C. "The scientific contributions of Paul D. MacLean (1913-2007)". *Journal of nervous and mental disease*, 2009, vol. 197, núm. 1, p. 4.

³⁵ GÓMEZ CRUZ, O. 2 3 15 *una guía práctica para comunicar estrategias*. México: IEXE, 2011, p. 94.

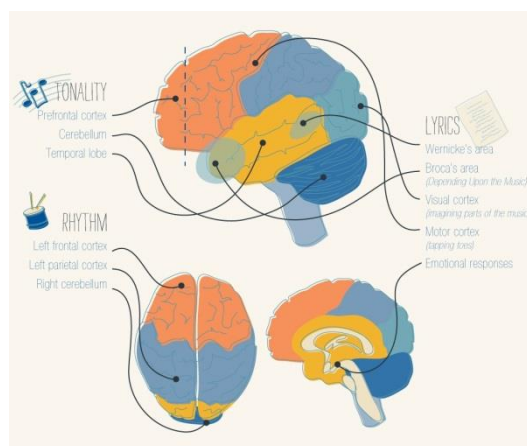
L'educació emocional a través de la música per afavorir la convivència a l'aula en l'Educació Primària

Treball de Final de Grau de Mestre d'Educació Primària

El cervell és l'òrgan encarregat de processar la informació que percebem a través dels sentits. Actualment, els científics confirmen que el sentit de l'oïda és el més qualificat respecte els altres. Compta amb el 50% dels estímuls sensorials del cervell i s'encarrega d'activar-lo i protegir-lo del deteriorament.

Stefan Koelsch (1968) confirma que «la música és molt poderosa a l'hora d'activar cadascuna de les estructures emocionals del cervell. Per això és molt eficient en teràpies per trastorns d'estructures cerebrals i relacionats amb emocions»³⁶. Les característiques psicològiques d'aquesta estan vinculades amb les diferents zones del cervell: l'activitat sensorial està ubicada a la zona que McLean anomena reptílica, el missatge afectiu està situat al cervell emocional, és a dir al sistema límbic; i, finalment, l'activitat intel·lectual es localitza al còrtex cerebral. Cada una de les qualitats de la música afecta a una part diferent del cervell i proporciona emocions diferents segons la variant de cada una d'elles. Per exemple: una música amb ritme ràpid, tonalitat major i lletra positiva, proporcionarà alegria; si per contra, el ritme és lent, la tonalitat menor i la lletra negativa, proporcionarà tristesa. Tal com exposa Koelsch «La música té la capacitat d'ajudar-nos a canviar l'estat d'ànim, si volem»³⁷.

Figura 4. Com afecta la música al cervell a partir de l'infogràfic de la Universitat de Florida³⁸

³⁶ Redes 2.0. [en línia]: *Música, emociones y neurociencia*. Madrid: RTVE, 2011. [Consulta: 29 de gener de 2014]. < <http://www.rtve.es/television/20111009/musica-emociones-neurociencia/465379.shtml>>.

³⁷ Redes 2.0. [en línia]: *Música, emociones y neurociencia*. Madrid: RTVE, 2011. [Consulta: 29 de gener de 2014]. < <http://www.rtve.es/television/20111009/musica-emociones-neurociencia/465379.shtml>>.

³⁸ LAWRENCE, L. *The psychology of music*. [en línia]. Florida: Daily infographic, juliol de 2013. [Consulta: 12 de febrero de 2014]. < <http://dailyinfographic.com/the-psychology-of-music-infographic>>.

L'educació emocional a través de la música per afavorir la convivència a l'aula en l'Educació Primària

Treball de Final de Grau de Mestre d'Educació Primària

Finalment, cal destacar l'afirmació de Sir Yehudi Menuhin (1916-1999): <<La música es nuestra forma más antigua de expresión, nuestro lenguaje más antiguo. (...) La música llega a nuestros sentimientos más profundamente que muchas palabras y nos hace responder con todo nuestro ser>>³⁹. Aquest aspecte comunicatiu de la música es veu reforçat per la idea de Mona Lisa Chanda i Daniel J. Levitin (1957) <<... we evaluate the evidence that music improves health and well-being through the engagement of neurochemical Systems for reward, motivation and pleasure; stress and arousal; immunity; and social affiliation>>⁴⁰.

Tot i que generalment, l'educació emocional no està contemplada en el currículum oficial, hi ha diversos projectes que s'estan duent a terme, aparentment amb resultats positius, tant en l'àmbit educatiu com en el social.

Un d'aquests projectes és l'anomenat *Proyecto Vida y Valores en la Educación*⁴¹ creat per la Fundació Botín que segueix una línia bastant lligada a la meua proposta. Cal tenir en compte que el marc pràctic inclòs en aquest treball és únicament una petita part d'un projecte que en un futur caldria ampliar i aprofundir en gran part dels aspectes. Podríem considerar aquesta breu proposta com una "proveta d'assaig" per, posteriorment incorporar-la com a eix principal d'un projecte a llarg termini amb el qual es puguin obtenir resultats més fiables com és el cas del projecte VyVE. Per tant, aquesta és una proposta amb perspectives de futur amb possibilitat d'aplicar a les escoles que estiguin disposades a incloure-la en el seu projecte educatiu.

³⁹ SIR YEHUDI MENUHIN. "La música y el proceso creativo humano". Dins: DEL CAMPO, Patxi. *La música como proceso humano*. Salamanca: Amarú ediciones, 1997, p. 144.

⁴⁰ CHANDA, M.L.; LEVITIN, D.J. "The neurochemistry of music". *Trends in cognitive sciences*, 2013, vol. 17, núm. 4, p. 179.

⁴¹ MELERO, M.A.; PALOMERA, R. *Evaluación psicológica del proyecto VyVE*. Cantabria: Fundación Botín, 2011.

L'educació emocional a través de la música per afavorir la convivència a l'aula en l'Educació Primària

Treball de Final de Grau de Mestre d'Educació Primària

Aquesta mateixa fundació ha publicat uns informes en els quals exposa els resultat d'un anàlisi sobre el tractament internacional de l'educació emocional i social que, tot i no estar directament relacionat amb el tema cal tenir present, ja que reflecteix aquest efecte social que provoca l'educació emocional, citat anteriorment.⁴²

⁴² CLOUDER, C. *Informe Botín 2013 sobre la práctica de la Educación Emocional y Social en distintos lugares del mundo*. Cantabria: Fundación Botín, 2013.

L'educació emocional a través de la música per afavorir la convivència a l'aula en l'Educació Primària

Treball de Final de Grau de Mestre d'Educació Primària

3. MARC PRÀCTIC

3.1. MÈTODE D'INVESTIGACIÓ

La investigació plasmada en aquest treball parteix de la hipòtesi de que l'educació emocional a través de la música afavoreix la convivència a l'aula, tal com es descriu en el títol.

Aquesta investigació està basada en un paradigma interpretatiu, ja que consisteix en comprendre i interpretar la realitat de les accions humanes que constitueixen el comportament humà. Això implica trobar el sentit que té, per l'actor, aquella acció en concret.

Pel que fa a les modalitats de la investigació, aquest estudi consisteix en una investigació aplicada, ja que té una finalitat pràctica orientada a la resolució de problemes, com és el cas de la convivència a l'aula. És una investigació prolongada en un període de temps, per tant, longitudinal. En aquest cas s'ha prolongat aproximadament un mes que és el que dura la proposta pràctica actual. Més concretament podríem dir que és longitudinal de panell, ja que els subjectes a investigar no varien al llarg de l'estudi.

Segons l'objectiu que es vol obtenir i el caràcter dels resultats, és una investigació experimental i qualitativa, ja que s'actua de manera activa en els individus per assolir-lo i els resultats estan basats en el significat de les accions provocades per aquesta manipulació.

Tenint en compte que la proposta pràctica implica la creació de situacions condicionades per la investigació, aquesta s'anomena investigació de laboratori, tot i

L'educació emocional a través de la música per afavorir la convivència a l'aula en l'Educació Primària

Treball de Final de Grau de Mestre d'Educació Primària

que hi ha activitats basades en avaluar situacions de caràcter natural que podríem considerar de camp, com per exemple l'autoavaluació en el mural de la convivència que suposa una avaluació de les relacions generades de manera natural en situacions no provocades ni controlades experimentalment.

També podem classificar la investigació com a idiogràfica, ja que per el moment només hem pogut posar en pràctica l'estudi en un únic grup i, per tant, només tenim els resultats d'un cas particular. No podem saber si són lleis generals perquè hauríem de portar a terme la proposta en una mostra molt més extensa.

La darrera modalitat en la qual podem englobar aquesta investigació és l'orientada al descobriment i a l'aplicació, ja que inicialment es vol crear coneixement però l'orientació real consisteix en donar solució a un problema concret, en aquest cas la convivència.

Respecte la metodologia d'investigació d'aquest estudi, cal classificar-lo com a orientada a la presa de decisions i al canvi, ja que està destinada a orientar la solució de problemes i donar respostes a necessitats solució, entre d'altres finalitats. També és una metodologia compromesa amb el canvi i la transformació de la realitat. Dins de la orientació cap a la presa de decisions i al canvi, cal concretar en l'àmbit d'investigació-acció, ja que consisteix en reflexionar i actuar per resoldre possibles problemes com a professors per fomentar la millora de l'acció educativa.

Les tècniques de recollida de dades utilitzades en aquest estudi són els qüestionaris, l'entrevista, els grups de discussió i les observacions.

L'educació emocional a través de la música per afavorir la convivència a l'aula en l'Educació Primària

Treball de Final de Grau de Mestre d'Educació Primària

En primer lloc, l'instrument de recollida de dades utilitzat fou el qüestionari, ja que vaig utilitzar-lo per conèixer les idees prèvies dels alumnes i poder-les contrastar amb les finals realitzant aquest mateix qüestionari. Aquest inclou preguntes tancades amb varies opcions de resposta no excloents i una pregunta final de graduació de la posició d'un mateix. També podríem considerar part del qüestionari el dibuix que van fer els infants en el qual havien de representar el concepte de convivència. Aquesta seria una pregunta oberta, ja que totes els respostes poden ser diferents.

Un altre instrument que vaig utilitzar per conèixer als infants a l'inici de l'estudi va ser l'entrevista a la tutora, ja que volia tenir un punt de vista extern sobre la personalitat emocional de cadascú. Aquesta va ser de tipus profunda, ja que ambdues l'anàvem construint sobre la marxa. No era una entrevista de pregunta resposta sinó consistia més en una conversa en la qual jo preguntava els aspectes que m'interessaven de cara a la investigació i la tutora responia amb explicacions que no es limitaven a contestar la pregunta sinó que eren més ampliades. Aquest tipus d'entrevista em va resultar molt útil per conèixer amb més profunditat als infants, ja que a partir d'una pregunta meua, la tutora amb la seva resposta em proporcionava d'altres informacions del meu interès que potser a mi se m'haguessin oblidat preguntar.

Els grups de discussió també van resultar una bona eina de cara a conèixer les idees dels infants. Inicialment vaig utilitzar aquesta tècnica per obtenir algunes idees prèvies sobre les emocions i/o la convivència però, posteriorment, em va servir per a realitzar les autoavaluacions periòdiques sobre el mural de la convivència. Tot i que en alguns grups aquesta eina pot ser complicada de controlar i dominar, en aquest cas no va ser massa difícil, ja que és un grup-classe bastant habituat a realitzar assemblees d'aula i per tant ja tenen una dinàmica prou assimilada.

L'educació emocional a través de la música per afavorir la convivència a l'aula en l'Educació Primària

Treball de Final de Grau de Mestre d'Educació Primària

Finalment, les observacions són imprescindibles en qualsevol investigació, ja que permeten identificar elements que en situacions provocades no sorgeixen i, en canvi, en situacions naturals sí. Aquestes observacions queden recollides en el diari de pràctiques que anava conformant al llarg dels dos mesos d'estada a l'escola i, posteriorment, n'he fet un buidatge dels més característics per incorporar-los en la redacció d'aquesta memòria.

3.2. INTRODUCCIÓ A LA PRÀCTICA I MOSTRA

La proposta pràctica d'innovació que he creat per aquest treball l'he anomenat *Educació emocional a través de la música per afavorir la convivència a l'aula*. Aquesta programació està inclosa en el bloc de continguts curriculars explorar i percebre de l'àrea d'educació artística, més concretament en l'àmbit de música.

Tal com diu el títol, la finalitat principal d'aquesta proposta és millorar la convivència del grup-classe a partir d'un seguit d'activitats d'educació emocional. Malgrat que aquest sigui l'objectiu principal hi ha d'altres que estan immersos directament en aquesta pràctica com prendre consciència de les pròpies emocions i les externes, expressar les pròpies emocions i/o identificar emocions en la música.

Hi ha altres matèries que estan relacionades amb la programació però no aprofundiré, ja que aquesta, forma part directament de l'àrea d'educació artística (música) que és la base de la investigació d'aquest treball i, en la qual em vull centrar. Per aquest motiu els continguts que he seleccionat sobre aquesta matèria són "Exploració i diàleg de com les artistes i els artistes expressen, mitjançant la música i la dansa, idees i emocions molt properes a les nostres experiències" i "Apreciació de la incidència de la cultura musical i corporal de l'entorn i de la manera de ser i de pensar propis, i en la manera com ens

L'educació emocional a través de la música per afavorir la convivència a l'aula en l'Educació Primària

Treball de Final de Grau de Mestre d'Educació Primària

relacionem amb i a través de les manifestacions musicals i escèniques. Valoració positiva de la diversitat de posicionaments, judicis i arguments que desvetllen les expressions musicals i corporals”⁴³.

Per afavorir un bon desenvolupament pel que fa a l'educació emocional i millorar la convivència a l'aula he seguit un eix similar al que proposa Goleman en el seu llibre *Liderazgo*⁴⁴. Aquest eix parteix de l'autoconeixement seguit de l'expressió de les pròpies emocions i de la identificació de les emocions externes, desembocant en el treball cooperatiu que fomenta la gestió de les relacions i, per tant, la millora de la convivència.

A causa del breu temps que he tingut per portar a terme la pràctica, els resultats de la investigació no poden ser del tot fiables sinó que són totalment empírics i amb un punt d'aleatorietat, ja que segons les característiques del grup poden resultar alterats. Per obtenir uns resultats fiables caldria realitzar un treball més ampli i profund i portar-lo a terme en un gran ventall de casos. Podríem dir que aquests resultats que he obtingut jo en aquesta breu investigació són indicis dels resultats efectius immediats que a la llarga es poden contrastar i verificar.

En el meu cas he realitzat la proposta en un grup de 3r de Primària de l'Escola Sant Cristòfol de Premià de Mar. Aquest grup-classe està format per 24 alumnes cadascun amb un context familiar, en general bastant complex. D'aquests hi ha 4 d'educació especial, tot i que només un compta amb pla individualitzat. Les característiques d'aquest grup queden representades en els gràfics següents:

⁴³ DEPARTAMENT D'EDUCACIÓ. *Curriculum d'educació primària*. Barcelona: Servei de Comunicació, Difusió i Publicacions, 2009.

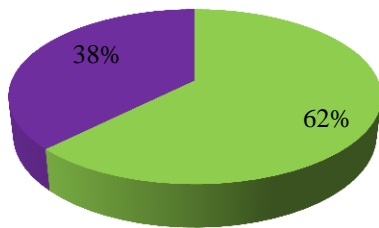
⁴⁴ GOLEMAN, D. *Liderazgo. El poder de la Educación Emocional*. (Traducció per MAYOR, C.). Barcelona: Ediciones B, 2013.

L'educació emocional a través de la música per afavorir la convivència a l'aula en l'Educació Primària

Treball de Final de Grau de Mestre d'Educació Primària

Gènere

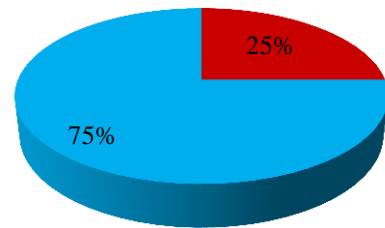
■ Nens ■ Nenes

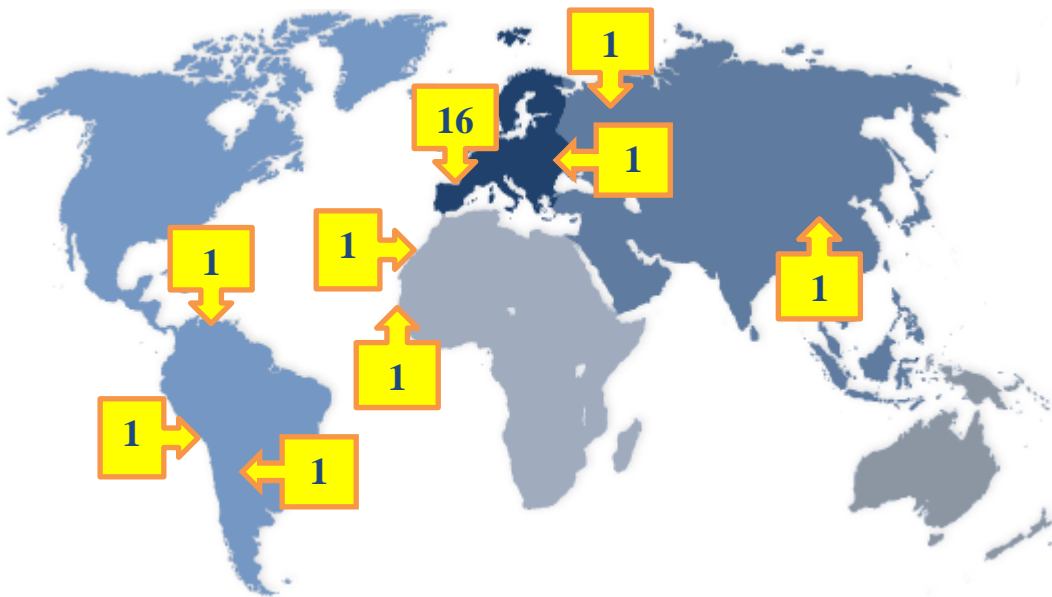
Gràfic 1. Representació de la classificació per gènere de l'alumnat del grup-classe

Context familiar

■ Complex ■ Normal

Gràfic 2. Representació de la classificació segons el context familiar de l'alumnat del grup-classe

Gràfic 3. Representació de la procedència familiar de l'alumnat del grup-classe

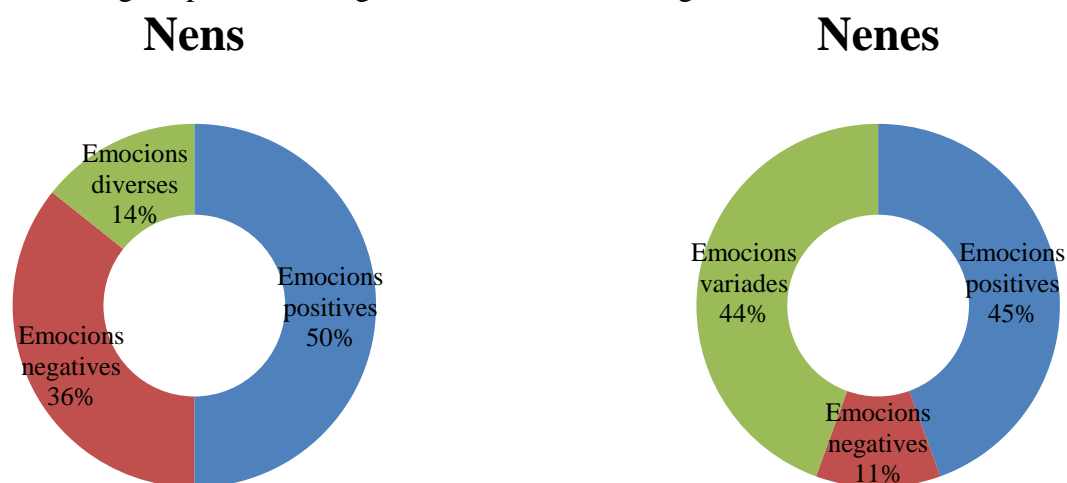
Tots aquests factors poden tenir una gran influència en la convivència a l'aula, ja que la història i el context de cada un d'ells afecta directament en les seves emocions i reaccions vers algunes situacions, ja siguin positives o negatives.

3.3. INTERVENCIÓ PRÀCTICA I REPRESENTACIÓ DE RESULTATS

Un cop presentat el grup-classe que forma la mostra de la meua investigació començaré a explicar en què consisteix la intervenció pràctica (vegeu annex 1) i els resultats obtinguts. Com ja he comentat anteriorment, la proposta està dividida en quatre grans blocs: autoconeixement o identificació de les pròpies emocions, expressió de les pròpies emocions, reconeixement de les emocions externes i treball cooperatiu.

Per introduir el tema, abans de començar amb les sessions pròpies de la pràctica vaig realitzar unes activitats prèvies que em permetien conèixer les idees prèvies que tenien els alumnes.

Inicialment, vaig obrir un debat en el qual els infants exposaven les emocions que coneixien. Van sorgir moltes idees, ja que és un concepte bastant quotidià. A partir d'aquest debat sobre quines emocions coneixien, vaig voler conèixer la idea inicial que tenien sobre el concepte de emoció. Els vaig demanar que m'ho representessin en un dibuix i seguidament, intentessin fer-ho per escrit en una frase. Classificant les emocions segons positives i negatives els resultats obtinguts dels dibuixos són:

Gràfic 4. Representació dels resultats dels dibuixos sobre el concepte d'emoció classificats segons les emocions són positives o negatives.

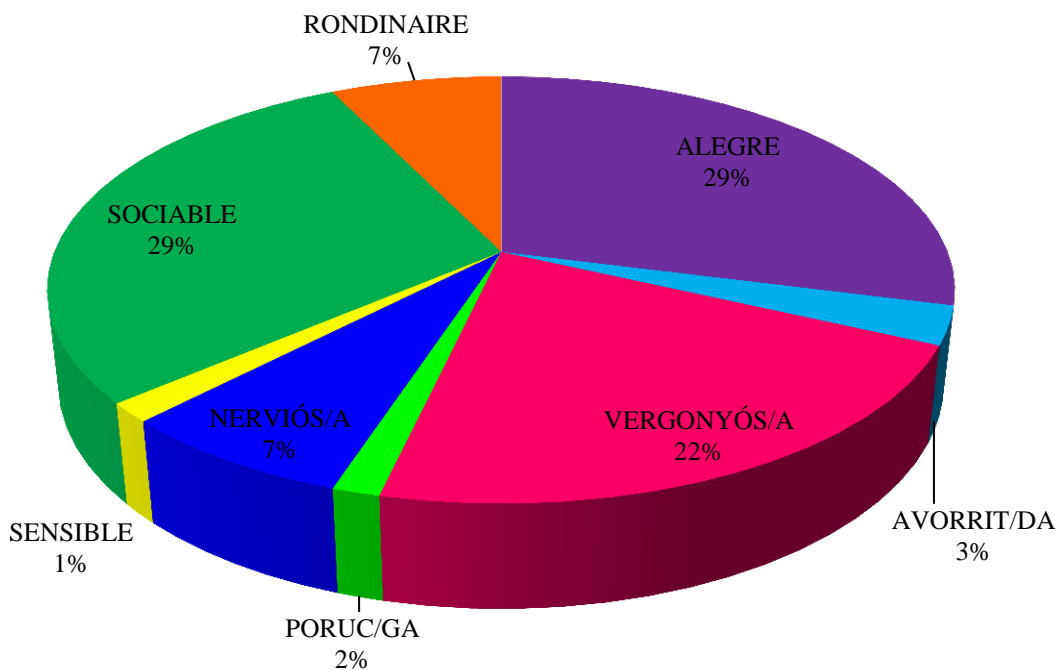
L'educació emocional a través de la música per afavorir la convivència a l'aula en l'Educació Primària

Treball de Final de Grau de Mestre d'Educació Primària

Seguidament, vaig passar un qüestionari inicial (vegeu annex 2) per tenir una referència del nivell d'autoconeixement que tenen els infants. En aquest qüestionari els alumnes havien de reflexionar sobre la seva pròpia personalitat, sobre les emocions que senten en diverses situacions habituals i, finalment, una valoració sobre com es senten en diversos àmbits de la convivència amb el grup-classe.

Els resultats sobre la pròpia personalitat dels alumnes del qüestionari inicial queden reflectits en el següent gràfic:

Com es veuen els alumnes?

Gràfic 5. Representació dels resultats sobre la pròpia personalitat dels alumnes del qüestionari inicial

Posteriorment realitzaré les comparatives pertinents que permetran observar si gràcies a la proposta realitzada s'han produït canvis o no.

L'educació emocional a través de la música per afavorir la convivència a l'aula en l'Educació Primària

Treball de Final de Grau de Mestre d'Educació Primària

En aquesta sessió també vaig introduir una activitat que portarien a terme al llarg de tot el període fins a la darrera sessió. Aquesta era completament voluntària i lliure. Consistia en anar omplint amb cançons una capsa anomenada “La capsa de les emocions”. Durant el període en què vam portar a terme tota la planificació, els infants disposaven en tot moment d'una capsa en la qual podien ficar-hi cançons que havien escoltat a casa, al cotxe, pel carrer... servia qualsevol cançó que els hagués despertat alguna emoció, ja sigui positiva o negativa. Al costat d'aquesta capsa tenien unes fitxes que els facilitava les dades que havien de proporcionar sobre la cançó (títol, artista i emoció que els havia despertat) (vegeu annex 4). D'aquesta manera jo, posteriorment faria un recull per a realitzar una activitat en la sessió final.

Figura 5. Capsa de les emocions a l'aula del grup-classe

Per finalitzar la sessió introductòria, vaig incorporar el concepte de convivència. Primer vam obrir un debat per conèixer quina idea tenien els alumnes sobre aquest concepte i posteriorment vam construir un mural en el qual cadascun d'ells escrivia un condició que s'havia de complir per aconseguir millorar-la. Aquest mural va servir d'autoavaluació durant tot el procés, ja que periòdicament fèiem una reflexió sobre quins aspectes dels que hi constaven havien millorat, quins seguien igual o quins havien empitjorat. Aquest seguiment el fèiem utilitzant gomets de diferents colors: verds si havien millorat, vermell si havien empitjorat i blau si havia quedat igual.

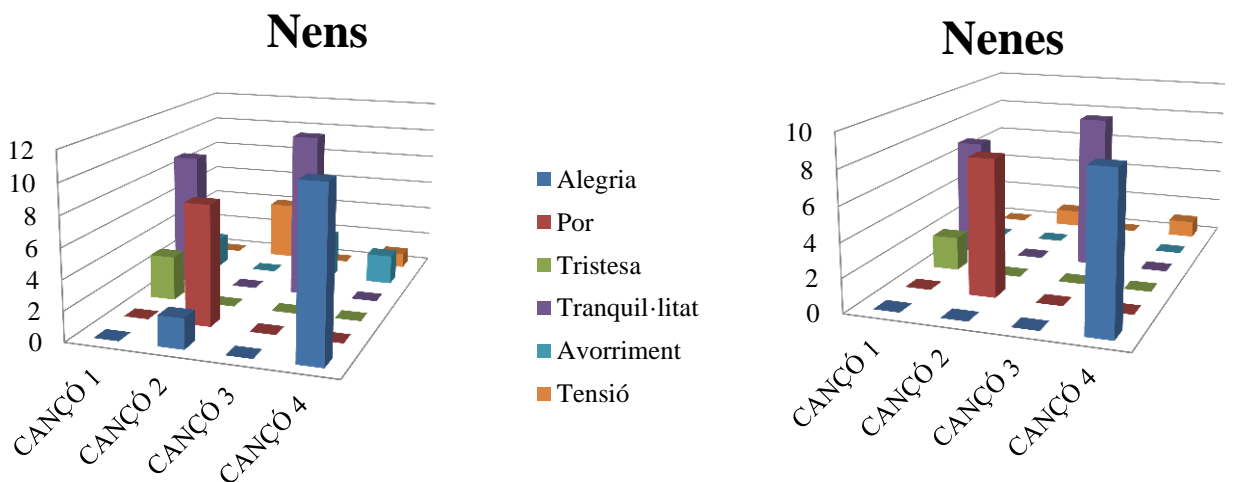
L'educació emocional a través de la música per afavorir la convivència a l'aula en l'Educació Primària

Treball de Final de Grau de Mestre d'Educació Primària

Figura 6. Mural d'autoavaluació sobre la convivència a l'aula del grup-classe

Un cop obtingudes les idees inicials dels infants, en la següent sessió, vam entrar en el primer bloc referent a l'autoconeixement o identificació de les pròpies emocions. Aquesta sessió estava formada per dues activitats. La primera consistia en escoltar 4 músiques i identificar-ne alguna emoció (vegeu annex 3). Els resultats obtinguts són els següents:

Gràfic 6. Representació comparativa dels resultats sobre l'autoconeixement dels infants a l'hora d'identificar l'emoció que els transmet una música.

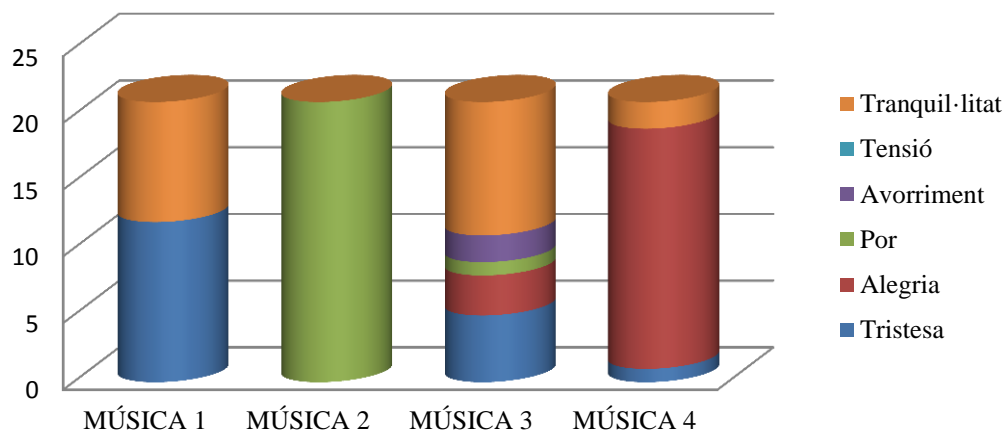
L'altre activitat d'aquest bloc consisteix en, un cop identificada l'emoció de cada cançó, relacionar-les amb una situació representada en els dibuixos de la fitxa (vegeu annex 3). L'objectiu d'aquesta activitat és identificar emocions en les diferents situacions que

L'educació emocional a través de la música per afavorir la convivència a l'aula en l'Educació Primària

Treball de Final de Grau de Mestre d'Educació Primària

poden resultar habituals en els infants. Aquest exercici també implica un elevat nivell d'autoconeixement, ja que cal que els alumnes identifiquin les emocions que els desprèn certes situacions. La música fa la funció de guia per facilitar la identificació de les emocions.

Emocions en la música

Gràfic 7. Representació dels resultats sobre la identificació d'emocions en la música

	MÚSICA 1	MÚSICA 2	MÚSICA 3	MÚSICA 4
SITUACIÓ 1	12	0	8	1
SITUACIÓ 2	0	21	0	0
SITUACIÓ 3	0	0	3	18
SITUACIÓ 4	9	0	10	2

Taula 1. Resultat sobre la relació entre música – emoció - situació

La següent sessió consisteix en expressar i compartir les pròpies emocions, segon bloc de la programació. Les activitats d'aquesta sessió són molt dinàmiques. La primera consisteix en anar-se passant la pilota mentre sona la música i quan s'atura, l'alumne que té la pilota ha d'expressar l'emoció que li ha després aquella música. La segona activitat en canvi, consistia en dividir el terra en diferents zones que representaven

L'educació emocional a través de la música per afavorir la convivència a l'aula en l'Educació Primària

Treball de Final de Grau de Mestre d'Educació Primària

emocions, els alumnes s'anaven movent al ritme de la música i quan aquesta s'aturava es col·locaven dins la zona que corresponia a l'emoció que havien sentit amb aquella música. L'objectiu era que indirectament estaven compartint l'emoció que els feia sentir la música en aquell moment.

Figura 7. Activitat expresseu emocions amb la cara.

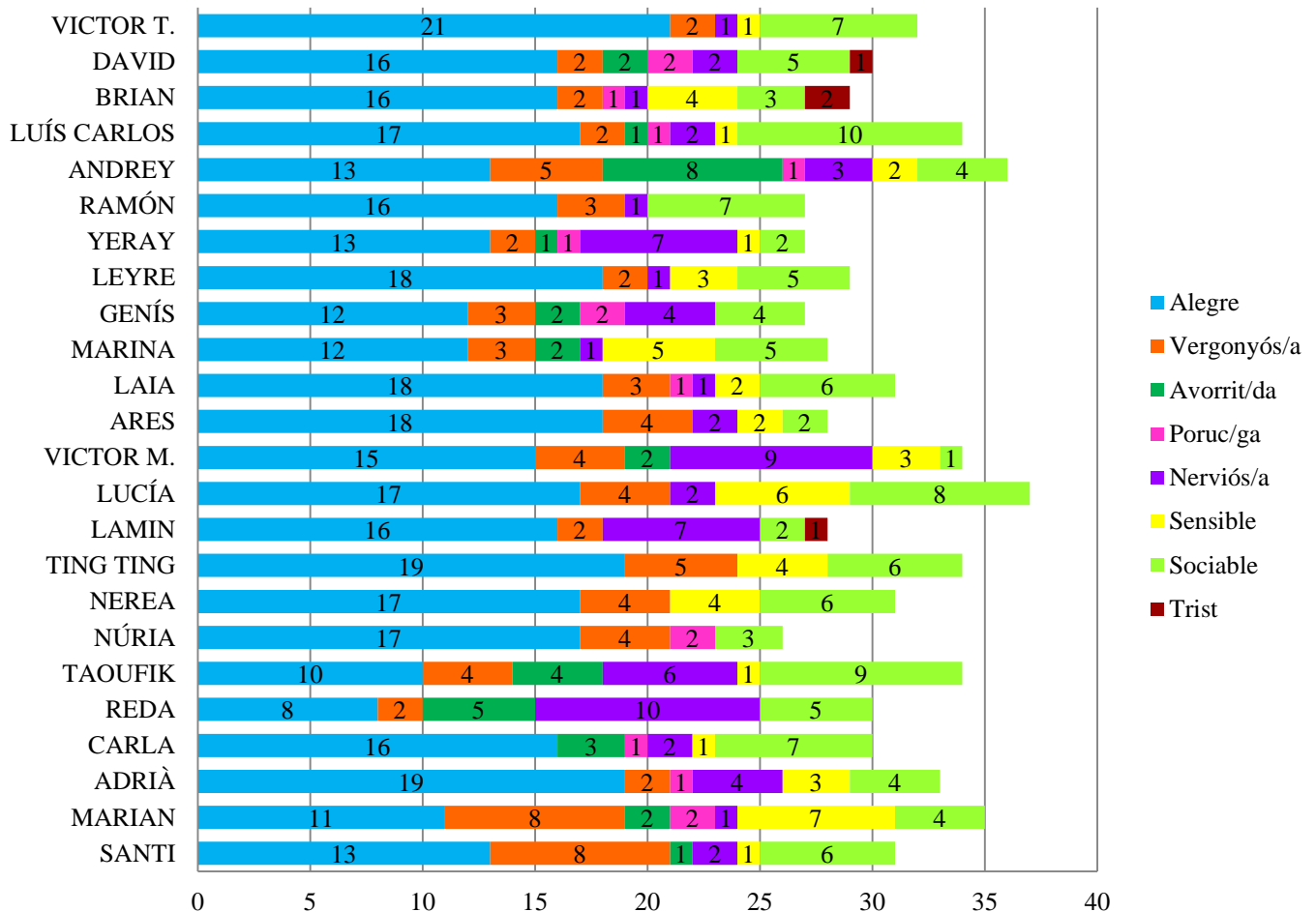
Figura 8. Activitat compartim les emocions que sentim amb la música.

En la tercera sessió treballàvem la identificació d'emocions externes. Ambdues activitats consistien en relacionar els companys/es amb emocions (vegeu annex 5). La primera era sense música, simplement identificar quina emoció creien que lliga més amb la personalitat de cada un d'ells segons el punt de vista propi de cadascú. La segona, en canvi, consisteix en escoltar una música i, a partir de l'emoció que fa sentir aquesta i l'emoció amb la qual relacionen a cada company/a, han de generar relacions. D'aquesta manera els infants vinculen les seves pròpies emocions amb les emocions que creuen que lliguen més amb els companys/es.

L'educació emocional a través de la música per afavorir la convivència a l'aula en l'Educació Primària

Treball de Final de Grau de Mestre d'Educació Primària

Com veig als meus companys/es?

Gràfic 8. Representació dels resultats sobre la identificació d'emocions segons la personalitat de cadascú des del punt de vista dels companys/es

En la següent sessió, un cop hem treballat la identificació d'emocions en els companys/es, entrem en el darrer gran bloc de la proposta que consisteix en treballar en equip. L'objectiu d'aquesta sessió és aplicar tot el que hem treballat en els darrers blocs per ser capaç de realitzar un bon treball en grup i empatitzar amb els companys/es.

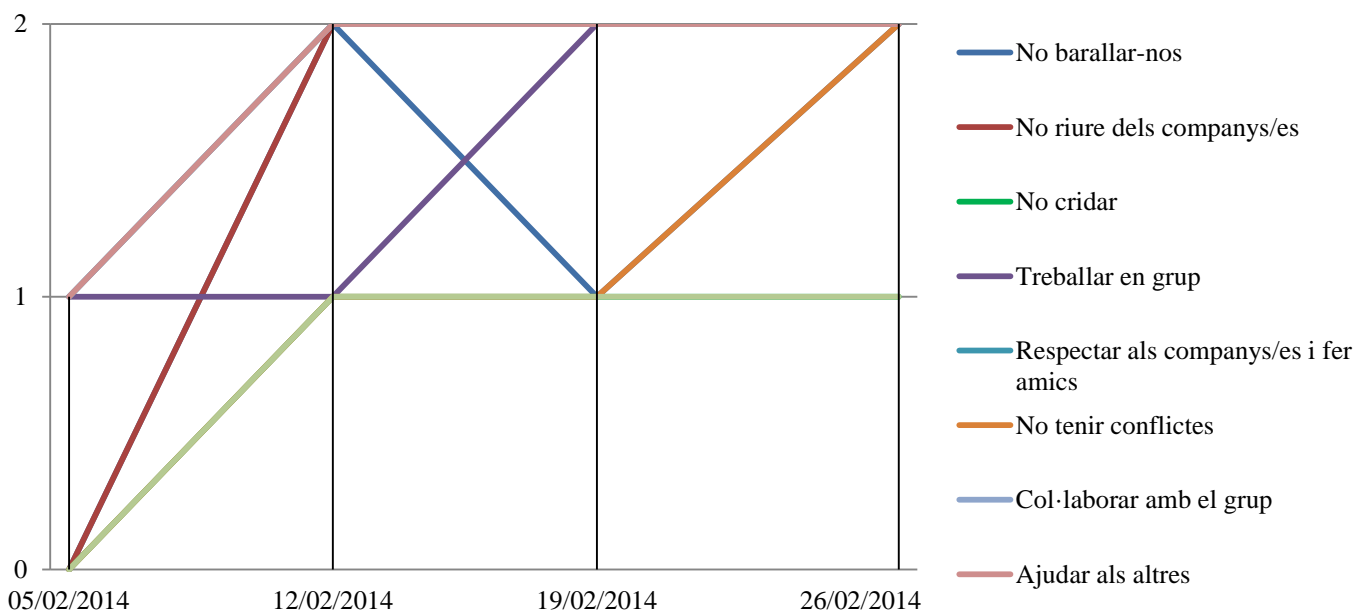
Aquesta també és una sessió dinàmica en la qual els infants distribuïts en grup petits tenen assignada una emoció. A partir d'aquesta emoció han de decidir un moviment que la representi i quan soni la música que entre tot el grup pensin que transmet la seva, han

L'educació emocional a través de la música per afavorir la convivència a l'aula en l'Educació Primària

Treball de Final de Grau de Mestre d'Educació Primària

de realitzar aquell moviment que havien decidit prèviament. D'aquesta manera els infants treballen la cooperació, el respecte cap a les propostes dels companys/es, l'acceptació de possibles crítiques cap a les seves idees i la col·laboració. I de manera més específica, també treballen l'expressió i la identificació de les emocions.

La darrera sessió és de tancament, per permetre als infants fer una reflexió final sobre el procés d'aprenentatge al llarg d'aquesta proposta. Inicialment vam iniciar un debat en el qual vam fer la darrera reflexió sobre el mural de la convivència. Vam comentar com havia evolucionat el grup-classe al llarg d'aquesta proposta, ja que el mural representava una autoavaluació que es feien els alumnes com a grup-classe.

Gràfic 9. Representació dels resultats de l'autoavaluació del mural de la convivència segons els alumnes

(0 = gomet vermell, 1 = gomet blau, 2 = gomet verd)

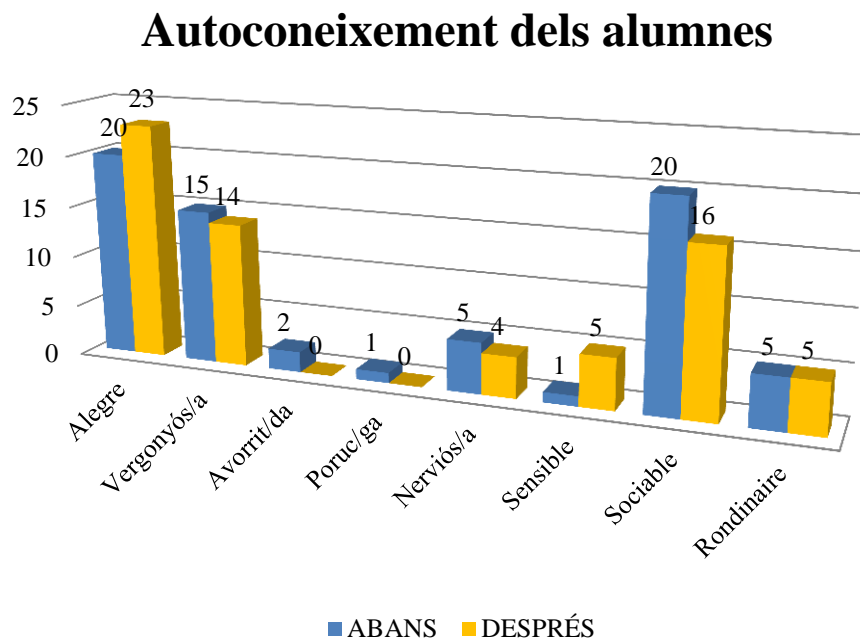
Seguidament, vaig introduir una darrera activitat en la qual utilitzariem les aportacions que els alumnes havien fet a través de la capsula de les emocions. Vaig fer un recopilatori amb totes les cançons que havien proposat els infants i les vaig utilitzar per introduir un concepte nou com és la reconducció de les emocions. En aquesta activitat vaig incorporar tot el que s'havia treballat en les sessions anteriors. L'activitat partia amb

L'educació emocional a través de la música per afavorir la convivència a l'aula en l'Educació Primària

Treball de Final de Grau de Mestre d'Educació Primària

unes targetes en les quals uns alumnes tenien imatges amb emocions i d'altres tenien escrita una situació. A partir del joc els alumnes havien de trobar la seva parella (emoció-situació) amb la qual treballarien en aquella activitat. D'aquesta manera vaig fomentar el treball cooperatiu i l'acceptació de tots els companys/es a l'hora de treballar, ja que les parelles s'anaven formant de manera aleatòria segons les targetes que tenia cadascú.

També vaig utilitzar aquesta sessió per a realitzar un qüestionari final idèntic a l'inicial per comprovar si s'havia produït una evolució o no (vegeu annex 2). Això em permetia a mi concloure la investigació amb un resultat positiu o negatiu. Els gràfics següents mostren la comparativa dels resultats del qüestionari inicial vers el final:

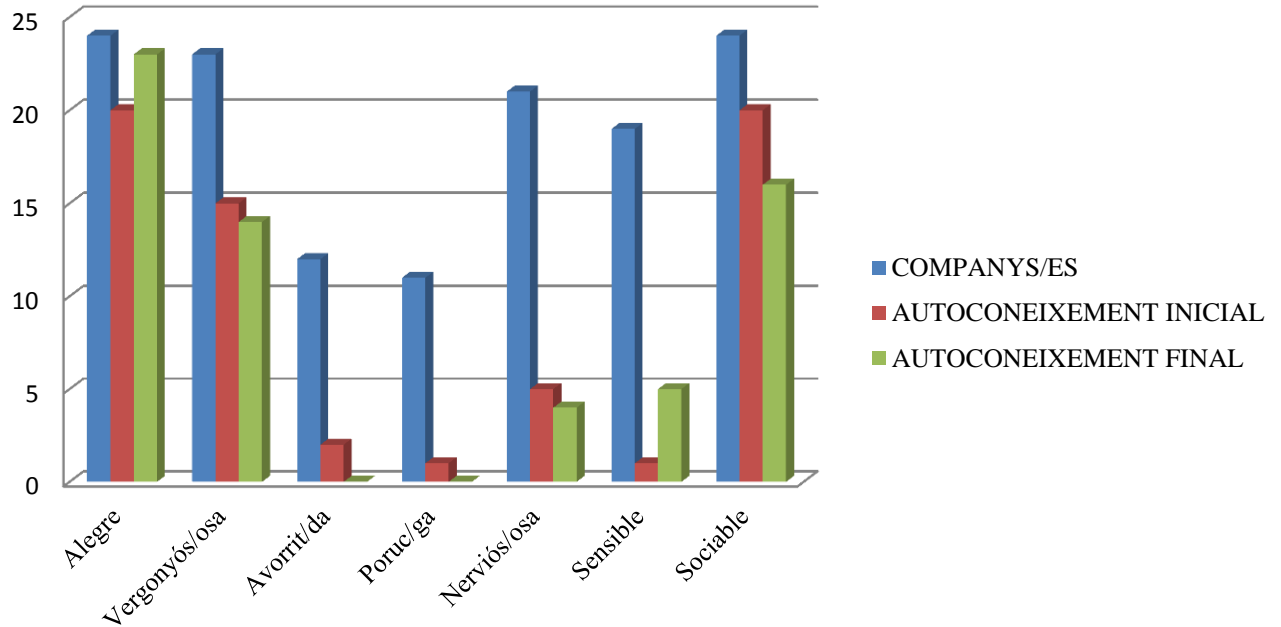

Gràfic 10. Representació comparativa de l'autoconeixement dels alumnes des del qüestionari inicial fins al final

L'educació emocional a través de la música per afavorir la convivència a l'aula en l'Educació Primària

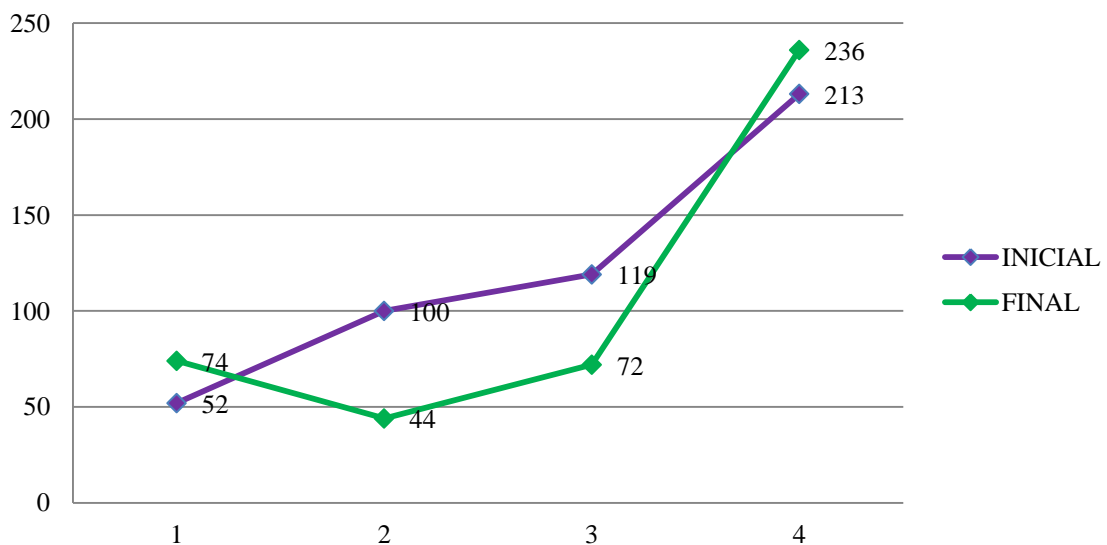
Treball de Final de Grau de Mestre d'Educació Primària

Emocions dels alumnes

Gràfic 11. Representació comparativa de les emocions identificades en els alumnes segons el seu autoconeixement inicial i final i la visió dels companys/es

Convivència a l'aula

Gràfic 12. Representació comparativa de l'evolució del grup-classe respecte la convivència des del qüestionari inicial fins al final

L'educació emocional a través de la música per afavorir la convivència a l'aula en l'Educació Primària

Treball de Final de Grau de Mestre d'Educació Primària

4. CONCLUSIONS

La finalitat d'aquest treball ha estat la investigació sobre la importància de les emocions en la gestió de les relacions socials. Els resultats obtinguts en aquesta investigació, tot i estar fonamentats per una base teòrica, són de caràcter empíric, ja que estan basats en una experiència de curt termini durant el període de Pràctiques III.

Autors com Pascal, Scheler i Sartre van donar peu a que altres teòrics com Salovey i Mayer incorporessin un nou concepte, el de la intel·ligència emocional. Quan en l'actualitat es parla d'intel·ligència emocional és inevitable nomenar a D. Goleman, màxim coneixedor del tema, tal com es descriu en el marc teòric.

L'aportació pràctica incorporada en aquest treball parteix del marc competencial que estableix Goleman en el seu llibre *Liderazgo*⁴⁵. Com s'ha concretat en el marc teòric, l'autor divideix la competència emocional en quatre àmbits: l'autoconsciència, l'autogestió, la consciència social i la gestió de les relacions. Tot i que Goleman en aquest llibre tracta aquest tema més concretament encarat a l'àmbit laboral, amb aquest estudi s'ha pogut comprovar que també pot servir en l'àmbit escolar. Per aquest motiu, aquesta proposta pràctica segueix un eix similar dividit, també, en quatre grans blocs: l'autoconeixement o identificació de les pròpies emocions, compartir/expressar les pròpies emocions, reconèixer les emocions externes i el treball cooperatiu. Ambdues propostes parteixen d'un mateix ítem, l'autoconeixement o autoconsciència, terme utilitzat per Goleman.

⁴⁵ GOLEMAN, D. *Liderazgo. El poder de la Educación Emocional*. (Traducció per MAYOR,C.). Barcelona: Ediciones B, 2013.

L'educació emocional a través de la música per afavorir la convivència a l'aula en l'Educació Primària

Treball de Final de Grau de Mestre d'Educació Primària

Pel que fa a aquesta dimensió, en el Gràfic 10 del marc pràctic (pàg. 36) podem observar com en el qüestionari inicial les respostes dels alumnes estan molt repartides mentre que en el qüestionari final, aparentment, els infants s'identifiquen més específicament amb un nombre menor d'emocions. Aquest progrés és més evident en emocions com avorrit/da i/o poruc/ga, que en l'inicial tenien vots i, en canvi en el final s'han quedat a 0. Quant a les emocions aparentment positives, l'augment de vots es pot interpretar de manera que alumnes que possiblement tenien una visió no tan positiva d'ells mateixos, durant aquest període i gràcies a les activitats, han millorat la seva pròpia visió. Això implica un augment en l'autoestima, element molt important a l'hora d'establir i gestionar relacions socials. Aquests resultats reforcen la teoria de que l'educació emocional afavoreix a l'infant, tant en l'aspecte personal com en el social, desenvolupada per Cohen.

De la mateixa manera que s'observa un progrés en l'aspecte de l'autoconeixement, la convivència pateix el mateix efecte, tal com es veu representat en els resultats del gràfic 12 (pàg. 37). La hipòtesi de que l'educació emocional afavoreix la convivència, es veu reforçada per aquests resultats i en ratifiquen les aportacions de D. Goleman sobre la competència emocional.

El fet d'utilitzar la música com a recurs principal en tota la proposta ha facilitat una aproximació emocional amb els companys/es que ha permès afavorir la convivència a l'aula, tal com queda representat en el gràfic 12 (pàg. 37). S'han creat relacions amb una actitud positiva gràcies a l'efecte social de caràcter emocional que aquesta genera. Chanda i Levitin en les seves teories defensen aquesta idea de l'efecte social de la música.

A partir de les observacions realitzades al llarg d'aquest període i els resultats recavats en els gràfics 6 i 10 (pàgs. 31 i 36), es confirma la hipòtesi de que la música és una bona

L'educació emocional a través de la música per afavorir la convivència a l'aula en l'Educació Primària

Treball de Final de Grau de Mestre d'Educació Primària

eina per treballar l'educació emocional. En el primer gràfic, es pot contemplar com amb la música les tendències són molt més evidents, en el segon però, les respostes estan més repartides.

La segona dimensió estudiada és l'expressió de les emocions. En les activitats d'aquest bloc, els resultats han estat obtinguts a partir de l'observació. Cal destacar alguns casos on el progrés ha estat molt positiu. Contrastant els resultats de la conversa amb la tutora, els de l'autoconeixement dels qüestionaris inicial i final i el que pensen els companys/es, sorprenen 4 casos d'alumnes poc acceptats en el grup-classe, 5 d'infants amb mostra de caràcter nerviós i especialment 7 alumnes aparentment molt vergonyosos. Arrel d'aquesta sessió aquests infants han patit una evolució positiva quant a la seva actitud, tant personal com social, vers el grup-classe, reafirmant la teoria de Cohen destacada anteriorment. Aquest fet queda reflectit en les figures 7 i 8 (pàg. 33).

En els resultats de la tercera dimensió, el reconeixement d'emocions externes, representats en la gràfica número 8 (pàg. 34), amb dades recopilades del qüestionari, podem observar com gran part dels alumnes consideren alegres els seus companys. Aquestes dades han estat comparades amb la visió que tenen els propis alumnes d'ells mateixos, abans i després de la proposta (Gràfic 11, pàg. 37). D'aquesta manera podem comprovar fins a quin punt els infants es mostren tal i com es veuen ells interiorment. Com es pot observar en el gràfic, hi ha casos en els que la diferència entre el que pensen els companys/es i l'autoconeixement que tenen els infants és abismal, com és el cas d'avorrit/da, nerviós/osa, poruc/ga i/o sensible. Els motius poden ser, o bé que els companys/es no mostrin prou empatia amb l'alumne en concret i percebin una visió distorsionada de les seves emocions, o bé que el propi infant tingui una visió personal que no es correspon amb el que realment expressa, ja sigui per manca d'autoestima o per manca d'autoconeixement. Per aquest motiu, la pràctica plantejada en aquest estudi recolza l'eix proposat per Goleman sobre la competència emocional, ja descrita anteriorment en el marc teòric.

L'educació emocional a través de la música per afavorir la convivència a l'aula en l'Educació Primària

Treball de Final de Grau de Mestre d'Educació Primària

La darrera dimensió de la investigació, el treball cooperatiu, també està basada en l'observació. Aquest bloc, engloba tot allò treballat prèviament perquè, tant l'autoconeixement, com l'expressió de les pròpies emocions, com el reconeixement d'emocions externes, són aspectes fonamentals a l'hora de realitzar un bon treball cooperatiu, ja que fomenten la convivència (competència emocional de Goleman). En aquesta activitat quedar palesa la capacitat dels infants de treballar amb companys/es amb els quals no tenen una bona relació, o que simplement no en tenen. En l'aspecte d'establir i gestionar relacions en els grups formats aleatòriament no va sorgir cap conflicte. Malgrat això, van destacar alguns casos de lideratge que es van anar dissipant al llarg de la sessió, fent-los entendre que el treball cooperatiu implica escoltar, respectar i incorporar les aportacions de tots els membres del grup. El resultat va ser molt positiu, tant pel que fa a l'objectiu principal que era el treball cooperatiu com en la creativitat i l'actitud participativa dels infants.

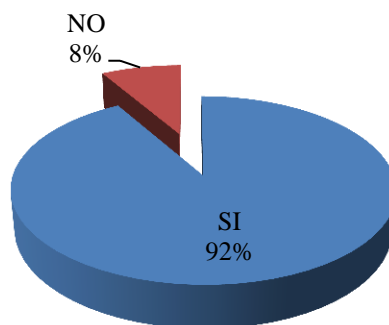
Finalment, cal destacar que, tal i com s'observa en el gràfic 12 (pàg. 37), l'aspecte de la convivència que era la finalitat principal de la investigació, s'ha vist afavorit segons mostren els qüestionaris finals. Malgrat haver estat un estudi breu, el fet que els resultats hagin estat positius és significatiu, ja que es podria dir que la hipòtesi inicial de la investigació, en aquest cas, en major o menor grau, s'ha complert.

Un cop finalitzada la intervenció a l'aula, vaig sol·licitar als infants que omplissin un qüestionari de valoració del projecte en el qual hi consten preguntes de caràcter personal i general (vegeu annex 6). Algunes de les preguntes que cal destacar són, per exemple, *el treball de les emocions millora la convivència a l'aula?* Aquesta pregunta permet tenir un altre punt de vista sobre l'acompliment de la hipòtesi, ja que és la opinió del grup d'individus directament afectat.

L'educació emocional a través de la música per afavorir la convivència a l'aula en l'Educació Primària

Treball de Final de Grau de Mestre d'Educació Primària

El treball de les emocions millora la convivència a l'aula?

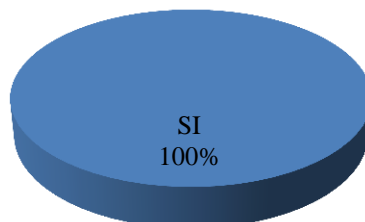

Gràfic 13. Representació del resultat a la pregunta *El treball de les emocions millora la convivència a l'aula?* del qüestionari de la valoració

Com es pot observar en el gràfic, la gran majoria d'alumnes, a partir de la seva experiència, opinen que l'educació emocional afavoreix la convivència a l'aula.

També vull destacar un altre ítem fonamental en aquest treball que és l'efecte de la música en les emocions. Els alumnes, a la pregunta *La música és una bona eina per treballar les emocions?* han contestat:

La música és una bona eina per treballar les emocions?

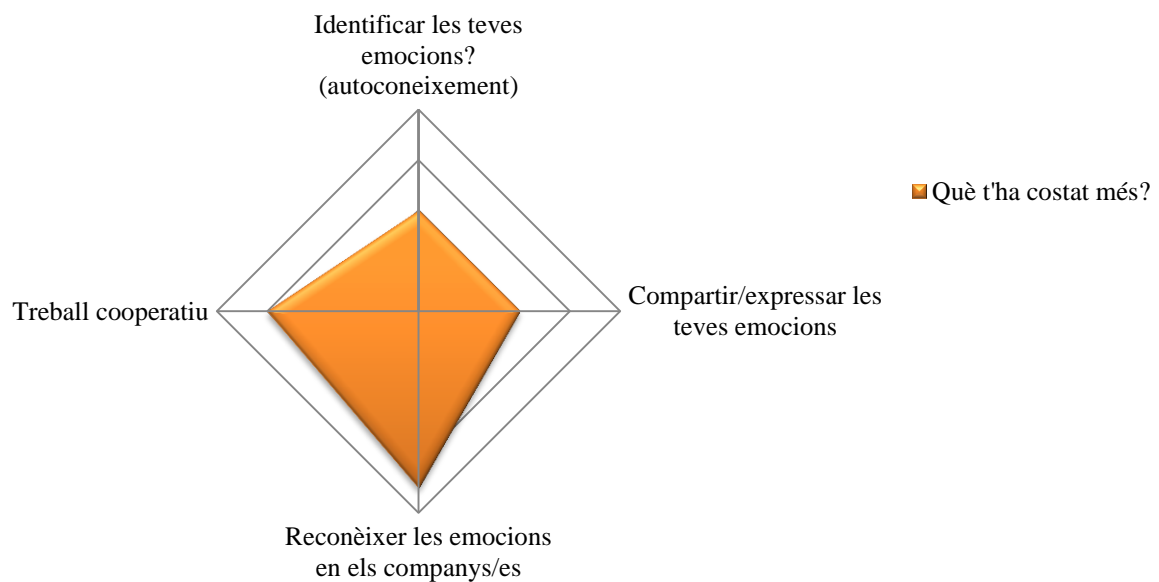
Gràfic 14. Representació del resultat a la pregunta *La música és una bona eina per treballar les emocions?* del qüestionari de la valoració

L'educació emocional a través de la música per afavorir la convivència a l'aula en l'Educació Primària

Treball de Final de Grau de Mestre d'Educació Primària

Com es pot observar, per unanimitat, la resposta del grup és que la música és un bon recurs per a l'educació emocional.

Per últim vull contrastar les diferents respostes a la pregunta *Què t'ha costat més?* referent als 4 blocs de la proposta.

Gràfic 15. Representació dels resultats a la pregunta *Què t'ha costat més?* del qüestionari de la valoració

Com es pot observar en el darrer gràfic, la tendència recau sobre els aspectes que tenen a veure amb les relacions. La gran majoria reconeixen que han tingut més dificultats en reconèixer les emocions dels companys/es, és a dir en l'empatia. I seguidament, està el treball cooperatiu que també hi ha bastants alumnes que expressen dificultats. És molt positiu que els infants reconeguin en quins aspectes tenen més dificultats, ja que d'aquesta manera es pot emfatitzar més en el treball d'aquell àmbit.

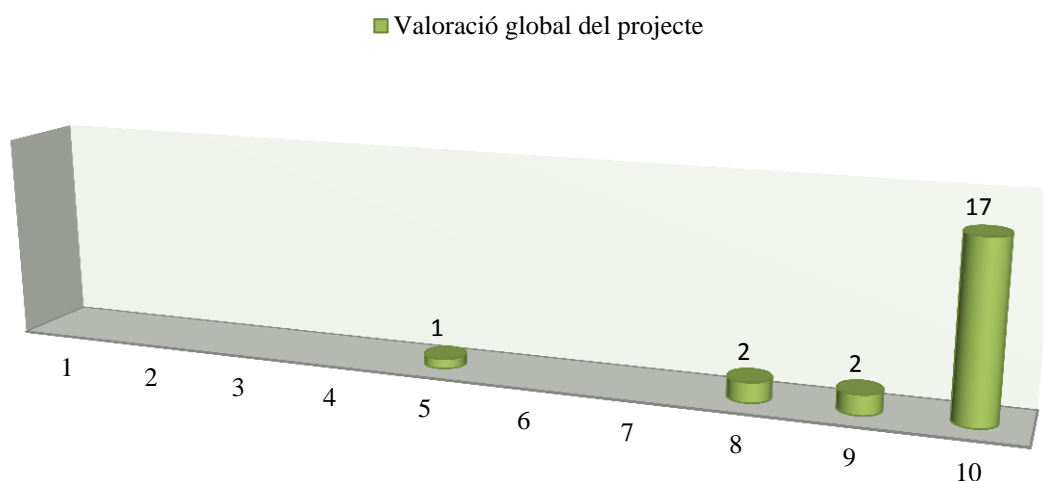
L'educació emocional a través de la música per afavorir la convivència a l'aula en l'Educació Primària

Treball de Final de Grau de Mestre d'Educació Primària

Tenint en compte que els propis alumnes han reconegut que el que més els costa són les relacions amb els companys/es, s'ha de valorar el fet que després del període que ha durat la intervenció, hi hagi hagut una evolució favorable en la convivència a l'aula.

Finalment, inclouré la valoració global dels alumnes sobre el projecte.

Valoració global del projecte

Gràfic 16. Representació dels resultats de la valoració global dels infants sobre el projecte

Evidentment, s'ha de dir que aquesta és una valoració bastant subjectiva, ja que pels alumnes és molt difícil separar l'afecte de la pràctica però tenint en compte que aquest en un treball sobre emocions penso que és important que tinguin aquest vincle afectiu per mostrar una actitud participativa i de disposició vers la pràctica proposada i realitzar una evolució tan favorable com la que ha fet aquest grup.

Com s'ha pogut experimentar en aquesta proposta, l'escola és un ambient idoni per treballar la convivència, ja que és un context en el qual és inevitable l'establiment de relacions en un grup nombrós i heterogeni. A més a més, l'educació no afecta

L'educació emocional a través de la música per afavorir la convivència a l'aula en l'Educació Primària

Treball de Final de Grau de Mestre d'Educació Primària

únicament en l'aspecte intel·lectual sinó que té un gran component emocional, seguint la idea de Ortega Ruiz citada en el marc teòric. Tenint en compte l'experiència viscuda a l'escola durant aquest darrer període de pràctiques i gràcies a haver utilitzat la música com a recurs fonamental durant tota la proposta, estic totalment d'acord amb Koelsch en que la música és un dels elements que afecta de manera més consistent i poderosa a les emocions, ja que qualsevol música, per bé o per mal, desperta algun tipus d'emoció.

Tenint en compte els resultats positius obtinguts en aquest estudi, una proposta de millora favorable en el procés d'ensenyament-aprenentatge dels infants podria partir de la unió de gran part de les diferents teories dels autors citats en aquesta memòria. La creació d'un projecte futur basat en la proposta pràctica elaborada en aquesta investigació, possiblement no tan sols resultaria favorable en l'aspecte de la convivència sinó que indirectament, repercutiria positivament en la qualitat de l'aprenentatge dels infants.

Vull agrair a tots els que han fet possible que aquesta experiència resultés tan positiva. A tot l'equip de mestres de l'escola Sant Cristòfol de Premià de Mar, especialment a la Maria Teresa (mestra de música) i a la Maica (tutora del grup-classe); a l'equip directiu, Imma (directora), Damià (cap d'estudis) i Maria Teresa (secretària i mestra de música); a tots els alumnes de l'escola pel caliu amb el que m'han acollit i, especialment al grup de 3r A, amb els quals vaig conèixer la majoria del temps i van estar disposats des del primer moment a col·laborar i ajudar-me en la investigació d'aquest treball. Finalment, donar les gràcies al tutor d'aquest treball de final de grau, Ramon Ferrer, per la paciència i la disposició que ha mostrat en tot moment per ajudar-me. Moltes gràcies.

L'educació emocional a través de la música per afavorir la convivència a l'aula en l'Educació Primària

Treball de Final de Grau de Mestre d'Educació Primària

5. BIBLIOGRAFIA

ARISTÓTELES. *Retòrica*. (Crítica, traducció, pròleg i notes per TOVAR, A.). Madrid: Instituto de Estudios Políticos, 1953.

BISQUERRA, R. *Educación emocional y bienestar*. Barcelona: Praxis, 2000.

BISQUERRA, R. *Psicopedagogía de las emociones*. Madrid: Editorial Síntesis, 2009.

COHEN, J. *La inteligencia emocional en el aula: proyectos, estrategias e ideas*. (Traducció per BENZAQUÉN, R.). Mèxic: Editorial Pax México, 2003.

Com educar les emocions? La intel·ligència emocional en la infància i l'adolescència. Quaderns FAROS, 2012, núm. 6.

DAMASIO, A. *El error de Descartes*. (Traducció per JACOMET, P.). Santiago de Chile: Editorial Andrés Bello, 1999.

DEL CAMPO, Patxi. *La música como proceso humano*. Salamanca: Amarú ediciones, 1997.

DEPARTAMENT D'EDUCACIÓ. *Currículum d'educació primària*. Barcelona: Servei de Comunicació, Difusió i Publicacions, 2009.

DESCARTES, R. *Las pasiones del alma* (Traducció per INAINDIA, T. i próleg per IZQUIERDO, A.). Madrid: Editorial EDAF, 2005.

Diari de Terrassa, 9 d'abril de 2010.

GARCIA, X. *Entrenament i Emocions de l'esportista i els que l'envolten*. Madrid: Artgerust, 2013.

GARDNER, H. *Frames of mind: the theory of multiples intelligences*. New York: Basic Books, 1983.

**L'educació emocional a través de la música per afavorir
la convivència a l'aula en l'Educació Primària**

Treball de Final de Grau de Mestre d'Educació Primària

- GAVILÁN, F. *No se lo digas a nadie... así. Mejora tus relaciones a través de la inteligencia emocional*. Barcelona: Editorial Planeta, 2010.
- GOLEMAN, D. *Intel·ligència emocional*. (Traducció per ASENSIÓ, M.A.; RIBAS, M.; SOLÀ, J.). Barcelona: Editorial Kairós, 2000.
- GOLEMAN, D. *La práctica de la inteligencia emocional*. (Traducció per MORA, F.; GONZÁLEZ RAGA, D.). Barcelona: Kairós, 1998.
- GOLEMAN, D. *Liderazgo. El poder de la Educación Emocional*. (Traducció per MAYOR, C.). Barcelona: Ediciones B, 2013.
- GÓMEZ CRUZ, O. *2 3 15 una guía práctica para comunicar estrategias*. México: IEXE, 2011.
- HILLMAN, J. *Emotion*. Londres: Psychology Press, 1999.
- HOBBS, T. *Leviatán o la material, forma y poder de una república eclesiástica y civil*. València: Universitat de València, 1990.
- Journal of nervous and mental disease*, 2009, vol. 197, núm. 1.
- KANT, E. *El poder de las facultades afectivas*. (Traducció per ROMANO, V.). Buenos Aires: Aguilar Argentina, 1980.
- KENNY, A. *Action, emotion and will*. Londres: Psychology Press, 2003.
- LIMONERO GARCÍA, J.; VILLAMARÍN CID, F.; CASACUBERTA SEVILLA, D. *Motivació i emoció*. Barcelona: Editorial UOC, 2003.
- LYONS, W. *Emoción*. (Traducció per JURADO, I. I introducció per MASCARÓ, J.). Barcelona: Anthropos, 1993.
- MACLEAN, P.D. *The triun brain in evolution: Role in paleocerebral functions*. New York: Springer, 1990.

**L'educació emocional a través de la música per afavorir
la convivència a l'aula en l'Educació Primària**

Treball de Final de Grau de Mestre d'Educació Primària

- MARINA, J.A. *El cerebro infantil: la gran oportunidad*. Barcelona: Editorial Planeta, 2011.
- MARTINEAUD, S.; ENGELHART, D. *El test de inteligencia emocional. Cómo averiguar tu coeficiente emocional, la base de la inteligencia*. (Traducció per SERRAT CRESPO, M.). Barcelona: Ediciones Martínez Roca, 2002.
- MELERO, M.A.; PALOMERA, R. *Evaluación psicológica del proyecto VyVE*. Cantabria: Fundación Botín, 2011.
- PASCAL, B. *Discurso sobre las pasiones del amor*. (Traducció per TORRI, J.). Sevilla: Editorial Renacimiento, 2003.
- PÉREZ SERRANO, G.; PÉREZ GUZMÁN, M.V. *Aprender a convivir. El conflicto como una oportunidad de crecimiento*. Madrid: Narcea, 2011.
- PLATÓN. *Diálogos III: Fedón, Banquete, Fedro*. (Traducció, introducció i notes per GARCÍA GUAL, C.; MARTÍNEZ HERNÁNDEZ, M.; LLEDÓ ÍÑIGO, E.). Madrid: Gredos, 1988.
- SALOVEY, P.; BRACKETT, M.A.; MAYER, J.D. *Emotional intelligence: key readings on the Mayer and Salovey model*. New Hampshire: NPR Inc., 2004.
- SARTRE, J. *Esquisse d'une théorie des émotions*. París: Hermann, 1995.
- SASTRE VILARRASA, G.; MORENO MARIMON, M. *Resolución de conflictos y aprendizaje emocional. Una perspectiva de género*. Barcelona: Gedisa, 2002.
- SCHELER, M. *Esencia y formas de la simpatía*. (Traducció per GAOS, J.). Buenos Aires: Editorial Losada, S.A., 1957.
- SOLER, J.; CANANGLA, M.; SOLER, L. *Emocions: les raons que la raó ignora. 25 metàfores d'ecologia emocional*. Barcelona: Raval Edicions SLU, 2012.

**L'educació emocional a través de la música per afavorir
la convivència a l'aula en l'Educació Primària**

Treball de Final de Grau de Mestre d'Educació Primària

SPINOZA, B. *Ética demostrada según el orden geométrico*. (Introducció, traducció i notes PEÑA, V.). Madrid: Editora Nacional, 1980.

Trends in cognitive sciences, 2013, vol. 17, núm. 4.

ZABALA i GUITART, M. *PIM, PAM, PAU! Eduquem per la pau: idees i activitats per a educadores i educadors crítics*. Barcelona: Editorial GRAÓ, 2011.

L'educació emocional a través de la música per afavorir la convivència a l'aula en l'Educació Primària

Treball de Final de Grau de Mestre d'Educació Primària

6. WEBGRAFIA

LAWRENCE, L. *The psychology of music*. [en línia]. Florida: Daily infographic, juliol de 2013. [Consulta: 12 de febrero de 2014].

<<http://dailyinfographic.com/the-psychology-of-music-infographic>>.

Redes 2.0. [en línia]: *Música, emociones y neurociencia*. Madrid: RTVE, 2011. [Consulta: 29 de gener de 2014].

<<http://www.rtve.es/television/20111009/musica-emociones-neurociencia/465379.shtml>>.

Redes 2.0. [en línia]: *Música, emociones y neurociencia*. Madrid: RTVE, 2011. [Consulta: 29 de gener de 2014].

<<http://www.rtve.es/television/20111009/musica-emociones-neurociencia/465379.shtml>>.